

מוזיאון העם היהודי בבית התפוצות

תכניות חינוכיות תש"ף 2019-2020

Make Good | Sophie Altman Buffalo, New York, U.S.A.

המחלקה לחינוך מוזיאלי

בית הספר ע"ש קורת ללימודי העם היהודי

תוכן עניינים

תכניות חינוכיות לבתי ספר יסודיים

- עמ' 4 • איזהו גיבור (א'-ד')
- עמ' 9 • ויהי צחוק (ה'-ו')
- עמ' 15 • להיות מנהיג (ה'-ו')

תכניות חינוכיות לחטיבה העליונה

- עמ' 20 • מסע אל השורשים (ו'-ט')
- עמ' 25 • ויהי צחוק (ז'-י"ב)
- עמ' 31 • ערבות הדדית: שבט אחים ואחיות (ז'-י"ב)

סיורים לחיילי צה"ל

- עמ' 36 • החברה הישראלית – מאחד ומייחד
- עמ' 39 • מנהיגות – אז והיום
- עמ' 42 • ציונות - START UP NATION
- עמ' 45 • החברה הישראלית - בראי ההומור

תכניות חינוכיות

VALUES | SOFIA MIJAL-LISTOVSKY, Panama City, Panama

לבתי ספר יסודיים

איזהו גיבור

כיתות א'-ד'

קהל יעד: כיתות א'-ד'

גיל: 6-10

משך התכנית: שעתיים

התכנית במשפט: תכנית העוסקת במושג הגבורה דרך סיור אינטראקטיבי ופעילות יצירתית לכל אורכו.

התכנית בפסקה: התערוכה "גיבורים: פורצי הדרך של העם היהודי" מזמינה אתכם לחווייה פורצת דרך! אתם מוזמנים לזנק לתוך מוחו של אלברט איינשטיין, לעמוד על הראש עם בן גוריון ולשחות כמו מארק ספיץ, באמצעות שלל תחנות אינטראקטיביות המוקדשות כולן לגיבורי העם היהודי. במהלך המפגש ננסה להבין - מה הופך אדם לגיבור או גיבורה? מהן התכונות והערכים של גיבור? נתבונן על גיבורים בחייהם ובסביבתם של התלמידים, נערוך דיונים וסדנאות ונחשוב כיצד אנחנו יכולים להיות גיבורים.

זמן	כיתות א'-ב'	כיתות ג'-ד'
20 דקות	פעילות פתיחה: מפת עולם ומדבקות אוכל	פעילות פתיחה: פאזל גיבורים
10 ד'	מונולוג פופ אפ: רוזה לוקסמבורג + חלוקת דפי יצירה	
45 ד'	סיור בגלריית גיבורים	
25 ד'	סיור בגלריית הללויה	
20 ד'	פעילות סיכום ועיבוד – מעטפת השראה אישית (כיתה)	

חומרים:

- פתיחה כיתות א-ב: מפת עולם + מדבקות אוכל (1 מדבקות מכל סוג, 7 סה"כ)
- פתיחה כיתות ג-ד: סט פאזל גיבורים
- בסיור לכל המשתתפים: סט יצירה גיבורים יסודי (דף+מעטפה) + עיפרון
- בסיור לכל המשתתפים: מדבקות גיבורים
- פעילות סיכום: צבעים (בכיתה)
- לכל כיתה: פוסטר "מי הגיבורים שלנו"

3 השאלות החשובות בעת הזמנה:

1. האם ישנם ילדים משולבים בכיתה (על הרצף האוטיסטי או בעלי מוגבלויות)?
2. לכיתות א': כמה מתקדמים הם הלימוד הקריאה?
3. האם יש למורה מידע שחשוב שאנחנו נדע על בית הספר/השכבה/הכיתה?

מערך פדגוגי

מטרות פדגוגיות:

ידע:

- חשיפת המשתתפים לפורצות ופורצי דרך שונים מההיסטוריה של העם היהודי.
- לימוד של תכונות שונות באישיותה של אישה¹ - מהי תכונה? ותכונות כגון "נחישות", "יצירתיות" וכו'.
- גבורה: פעולה חיובית למען אדם אחר אחר ממני – החלש, החברה, העם וכו'.

מיומנויות:

- הקניית יכולת ראשונית לניתוח ודיון על תכונות, מעשים וכיצד הם מגבשים "גיבורה" או "גיבור".

חיבור ורלוונטיות לחיי המשתתפים:

- האם ישנן תכונות של הגיבורות והגיבורים שראיתי כאן שיש גם לי?
- האם אני מתנהגת/התנהגתי כגיבורה?
- מה אני יכולה/צריכה לעשות כדי להיות גיבורה?

20 ד' **סדנת פתיחה עבור כיתות א'-ב': מפת עולם ומאכלים**

5 דק' – פתיחה (הצגת המדריכה, הצגת המוזיאון, לוי"ז להיום, מה המטרות שלנו)

15 דק' – פעילות פתיחה: מפת עולם

- עושים מעגל
- עורכים סבב שמות ושאלה "מה אתם אוכלים בשישי/מה המאכל האהוב עליכם אצל סבתא וסבא/מאכלים מיוחדים של המשפחה בחגים?"
- פורסים את המפה ושואלים האם הם יודעים מאיפה מגיעים המאכלים השונים שהם דיברו עליהם (עבור כיתות א' כמובן לעזור וללמד יותר איפה המדינות, לעשות את עבודת המיפוי בשבילם. ככל שעולים בגיל להסתמך יותר על הקבוצה).
- מדביקים את המאכלים במדינות/אזורים להם הם שייכים (גפילטע פיש: מזרח אירופה, קובה: לבנון וסוריה, קוסקוס: מטוניס ועד מרוקו לאורך צפון אפריקה, עוף ותפוז: מזרח ומרכז אירופה, פלאפל: ישראל ומצרים, מלאווח: תימן, בייגל ולקס: ניו יורק סיטי).
- זה המקום לשאול – איך מאכלים כל כך שונים נוצרים? איך אנחנו מכירים אותם? מה קרה לעם היהודי? איפה יש יהודים היום? מה עוד מבדיל בין קהילות (מנהגים, לבוש, סידור וכו')?
- לוקחים את מדבקות הגיבורים – "היום אנחנו נדבר על גיבורים שונים מההיסטוריה של העם היהודי. כמו הקהילות השונות מהן הגענו, לעם היהודי היו גיבורות או גיבורים בכל העולם." אפשר להדביק 3 גיבורים בנקודות שונות בגלובוס, יחד עם אזכור שמן.
- **סכמו:** היום במוזיאון אנחנו נדבר על גיבורות וגיבורים של העם היהודי – אנשים שיצאו מגדר עצמם, התגברו על מכשולים לטובת אנשים אחרים/החברה/העולם. נספר את סיפורו הייחודי והמתמשך של העם היהודי, וכמובן – ע-מ-י-ו-ת!!!

¹ התכנית כתובה בלשון נקבה כי דפוסי פעולה פטריארכליים אינם זקוקים לחיזוק שלנו כפרטים או כקבוצה. התכנית פונה לכל המגדרים, הזהויות והצורות השונות בהן בני ובנות אדם וחווה מזהות ומזהים את עצמן.

20 ד') סדנת פתיחה עבור כיתות ג'-ד': פאזל גיבורים

5 דק' – פתיחה (הצגת המדריכה, הצגת המוזיאון, לוי"ז להיום, מה המטרות שלנו)

15 דק' – פעילות פתיחה: פאזל גיבורים

- הציגו לקבוצה את ערמת החלקים, וספרו להם כי בתוך ערמה זו מסתתרות 5 דמויות שעליהם להרכיב.
- לאחר הרכבת הפאזלים, יהיו לפניכם 5 דמויות ללא שם. בררו עם הקבוצה ונסו לפענח את הדמויות – התמקדו במשה רבנו, שמחזיק את לוחות הברית. אפשר אולי גם את עדה יונת, שעל צווארה מדליית נובל (מעבר לכך הדמויות מאוד קשות לפיענוח).
- חלקו את הקבוצה לתתי קבוצות – לכל תת-קבוצה דמות אחרת.
- בקשו מתת הקבוצות להפוך את הדימויים – בצד השני שם הדמות והטקסט שלהם.
- בקשו מהם לקרוא על הדמות ולהציג אותה לפני שאר הקבוצות.
- **שאלו:**
  - האם האיש/ה הזה גיבור לדעתכם? למה?
  - אלו תכונות יש לו שהופכות אותו לגיבור?
  - אלו מעשים הוא עשה שהופכים אותה לגיבורה?
- **סכמו:** היום במוזיאון אנחנו נדבר על גיבורות וגיבורים של העם היהודי – מה עושה בן אדם גיבור? אלו תכונות ומעשים הופכים אותו לגיבור? נספר את סיפורו הייחודי והמתמשך של העם היהודי, וכמובן – ע-מ-ג-ו-ת-!!!

10 דקות) מונולוג רוזה לוקסמבורג: ברחבי הגלריות לאורך הסיור

- ערכו דיון: מה הופך את רוזה לוקסמבורג לגיבורה? אלו תכונות יש לה? מה היא עשתה?

35 ד') סיור בגלריית גיבורים:

- פתחו בהסבר על הגלריה ומה היא מכילה (150 גיבורות וגיבורים מרחבי העולם וההיסטוריה היהודיים).
- **חלקו את דף היצירה ועיפרון לכל משתתף, ועברו עליו יחד עם הקבוצה:**
  - רשימה של תכונות שיש לגיבורים. וודאו הבנה של התכונות השונות.
  - משימה: היום נפגוש גיבורים וגיבורות רבים לאורך הסיור. כל גיבור וגיבורה שנפגוש, נכתוב את שמם ליד אחת או יותר מהתכונות שכאן.
- **ראו סרט:** רוזלינד פרנקלין/הבעש"ט וערכו עליו דיון (אם פגשתם את רוזה בתחילת הסיור אז אפשר לדלג):
  - מי הוא הגיבור? אלו תכונות יש לו? אלו מעשים הוא עשה?
  - רשמו את שמו על גבי אחת מהתכונות.
- **חלקו מדבקת גיבור/ה לכל משתתף. המשימה שלהם:**
  - מצאו את הגיבור/ה שקיבלתם, קראו עליו וכתבו את שמו ליד התכונה או התכונות המתאימות בדף היצירה.
  - מצאו עוד 2 גיבורות/ים שאתם מתחברים אליהם, וכתבו את שמותיהם במקומות המתאימים.

● שחררו את המשתתפים לגלריה.

● **אסיף**: סיכום בישיבה.

○ **ספרו לנו על גיבורי המדבקות שלכם**: מי הם, מה הם עשו, למה הם פה, אלו תכונות יש להם?

○ **אלו עוד גיבורים בחרתם?**

○ **לוודא**: שדף המשימה היצירה מתמלא בשמות גיבורות וגיבורים.

(35 ד') סיור בגלריית הללויה:

● פתיחה: אנחנו עכשיו הולכים לגלריית "הללויה", גלריה שמוקדשת לבתי כנסת.

○ **שאלו**: למה בתי כנסת? בתי כנסת כמרכז הקהילה והקיום היהודי לאורך רוב ההיסטוריה.

○ אבל, בסיור של היום אנחנו נתמקד באנשים מתוך הקהילות, הרבה פעמים מנהיגיה, המעשים שהם עשו, ונשאל, כמו בגלריה הקודמת, אלו תכונות יש להם שהופכות אותם לגיבורות או גיבורים.

● **סיור ממוקד מנהיגים וגיבורים** (3 תחנות מהתחנות להלן):

○ **פז**: סיפור אי הקבלה של פליטי גירוש ספרד והקמת בית הכנסת המשותף.

○ **טלומצקה**: סיפור מכירת החנוכייה כדי להציל חברי קהילה והגעתה לארץ.

○ **טורו**: סיפור ניסוח ושליחת המכתב לג'ורג' ושינגטון על ידי חזן הקהילה.

○ **פראג**: סיפור המהר"ל והגולם מ... פראג ☺

● **בכל תחנה, ערכו דיון קצר**:

○ אילו תכונות ראינו בסיפור הזה?

○ איפה אפשר לכתוב את שמו של המנהיג בדף שלנו?

● **אסיף**: סיכום בישיבה.

○ **לוודא**: שדף המשימה היצירה מתמלא בשמות מנהיגות ומנהיגים שפגשנו.

(20 ד') סיכום ועיבוד:

● **עיבוד**:

○ אלו גיבורים ראינו היום?

○ מי היה הגיבור האהוב עליכם? למה?

○ **מה מאפיין גיבורים וגיבורות? אלו תכונות ומעשים?**

○ האם יש אנשים שאם מכירים אישית שיש להם אחת או כמה מהתכונות הללו? (זה הזמן להוסיף בני משפחה ואנשים בני זמננו)

● **סיכום**:

○ היום ראינו הרבה גיבורות וגיבורים שונים מרחבי ההיסטוריה היהודית. כדי להיות גיבור יכולות להיות כל מיני תכונות, לאו דווקא חוזק פיזי. מה שחשוב הוא המעשים שלי, ואיך אני משתמש בתכונות וביכולות שלי כדי לעזור לאחר, חלש ולחברה כולה.

● **חלוקת המעטפה והסבר כיצד מקפלים אותה.**

● **משימה**:

- צביעת 3 התכונות הכי חשובות לדעתכן בדף.
- צביעת וקיפול המעטפה.
- יצירת "מעטפת ההשראה שלי" – המעטפה עם התכונות הכי חשובות בפנים.
- חלוקת פוסטר גיבורים לכיתה.

ויהי צחוק

כיתות ה-ו

קהל היעד: כתות יסודי ה' – ו'

גיל: 10-12

משך התכנית: שעתיים

התכנית במשפט: תכנית העוסקת בהומור, ודרכו בשאלות אישיות, חברתיות והיסטוריות.

התכנית בפסקה: הומור הוא אמצעי נהדר דרכו לספר את סיפורו הייחודי והמתמשך של העם היהודי - דרך בדיחות, מערכונים וקטעי סטנד אפ השזורים בגלריות המרהיבות. נלמד על חשיבותו של הומור, מה אפשר ללמוד דרכו עלינו, ומהו הגבול בין הומור חיובי לפוגעני.

זמן	כתות ה'-ו'
20 דקות	פעילות פתיחה: מהו הומור ומה תפקידו בחיינו? – המחזות בדיחות (תיק אביזרים)
30 ד'	מסע אל ההומור - סיור בגלריית ויהי צחוק פעילות פרח+עיפרון
10 ד'	שחקנית: מונולוג יידישע מאמא
30 ד'	סיור בגלריית הללויה
30 ד'	פעילות סיכום ועיבוד: הומור מאחד/מפלג? (בכיתה) סרט 'נבסו' 'לול'+דיון סדנת יצירת קומיקס

חומרים:

- פתיחה: כרטיסיות בדיחות + שק אביזרי תחפושת - בעבודה
- גלריית ויהי צחוק: פעילות פרח + עפרונות
- דמות: יידישא מאמא
- פעילות סיכום בכיתה: סרטונים: נבסו, לול+ דפי קומיקס + עפרונות + צבעים.

השאלות החשובות בעת ההזמנה:

4. האם התקיים בכתה דיון בנושא סובלנות/גזענות/שיימינג/סולידריות/סטריאוטיפים?
5. האם ישנם ילדים משולבים בכיתה (על הרצף האוטיסטי או בעלי מוגבלויות)?
6. האם יש למורה מידע שחשוב שאנחנו נדע על בית הספר/השכבה/הכיתה?

מעריך פדגוגי

מטרות פדגוגיות:

ידע:

- עיסוק במושג ההומור ותפקידיו כמשקף זהויות ומציאות חברתית.
- חשיפת המשתתפים להומור יהודי וישראלי לאורך הדורות.

מיומנויות:

- הומור כבעל יכולת לפגוע או לכלול את האחר, וכיצד להתחיל ולהבחין בין השניים.

ערכים:

- מהם גבולותיו של ההומור והצחוק שלי? מה מצחיק אותי ומה לא ומדוע? מה מותר ומה אסור?
- כיצד ניתן להשתמש בהומור ככלי להתמודדות עם פערים ומתחים חברתיים?
- באיזה אופן אנו יכולים /רוצים ליישם זאת?

(20 ד') פעילות פתיחה

5 דק' – תנו מידע קצר על המוזיאון, לוי' היום והחיבור לנושא הביקור ומטרותיו..

15 דק' - המחזות בדיחות

- חלקו לכל 4-5 ילדים כרטיסייה עם בדיחה.
- שימו את שק האביזרים במרכז הקבוצה.
- בקשו מכל קבוצה להמחזי את הבדיחה באמצעות האביזרים שבחרו מהשק ולהציגה לפני הקבוצה. כדאי למנות תלמיד מכל קבוצה שיקריא את הבדיחה לאחר המופע.

לאחר המופעים שאלו:

- האם היא מצחיקה לדעתכם? כן/לא, מדוע?
- באיזה מקום לדעתכם הומצאה הבדיחה? מה המאפיינים המרכזיים שבה? מה מאפיין את הדמות/יות בה?
- מסקנה: הומור הוא תלוי סביבה, גיל, השקפת עולם, מוצא וכד'. לא כולנו נצחק מאותה בדיחה.
- מי רוצה לשתף אותנו בבדיחה? לבחירה ניתן לספר או להמחזי.

סיכום: הומור הוא חלק בלתי נפרד ממי שאנחנו, מהסביבה בה אנו חיים ומהיום יום שלנו: בבית, בביה"ס, בקהילה, בחוגים, במפגש עם חברים, הצחוק וההומור הם חלק משמעותי מהזהות שלנו ולרב גורמים לנו הרגשה נפלאה, של פריקת מתח ושייכות לקבוצה זו או אחרת. נבדוק היום במוזיאון באיזה נושאים עוסק ההומור, נשמע, נקרא ונראה בדיחות, כרזות וצילומים, קטעי סרטים, מופעי סטנדאפ ומוצגים מקוריים מהם נלמד על ההומור היהודי חובק עולם ועל החברה הישראלית בה אנו חיים.

(70 דק') סיור בתערוכות המוזיאון

30 דק' - גלריות 'ויהי צחוק'

תנו הקדמה קצרה על התערוכה, המבנה שלה והרעיון המרכזי בה. חברו חלק מהנושאים הבאים לסדנת הפתיחה ולשאלות של תפקיד ההומור ומקומו בחיינו ובחברה בה אנו חיים:

- היכן, מתי ולמה נוצר ההומור היהודי?
- הומור והסיפור האישי-משפחתי
- הומור כיוצר זהות
- כוחו של ההומור כשפה וככלי תקשורת, כמעביר מסר, ככלי חינוכי.
- הומור כמאחד ומייחד- כמייצר תחושת שותפות ושייכות, כמאפיין קהילות ועדות.

במהלך הסיור בגלריות 'ויהי צחוק' תתקיים פעילות מפת פרח + עפרון

- חלקו לכל משתתף מפת פרח ועפרון ובקשו מהם לסייר באופן חופשי בגלריות ולענות על כל המשימות. **התחילו וסיימו את הפעילות יחדיו, בהדרכת המוצג הפותח ומסיים את פעילות הפרח, תוך מעבר על המשימות השונות וסיכום:**

- מהו המוצג/הנושא בתערוכה שהתחברתם אליו?
- האם ראיתם בתערוכה מוצג שלא הצחיק אתכם? הטריד או הפריע לכם? מדוע?
- האם ראיתם בתערוכה התייחסות לנושאים סטריאוטיפיים (הגדרת סטריאוטיפ במשימה 5 במפת הפרח) העלולים לפגוע בזולת? מהם? מדוע?
- איזה נושאים/דמויות הייתם מוסיפים לתערוכה?

לסיכום, הומור יכול לאחד ולפגל, לאחות קרעים ושסעים בחברה או ליצור פערם ומתחים חברתיים. עלינו לחשוב האם כשאנו מספרים בדיחה על...או צוחקים מ... אין בכך משום פגיעה, העלבה, שיימינג של הזולת.

30 דק' - גלריית הללויה

הסבירו בקצרה לתלמידים על הגלריה המציגה את בתי הכנסת והסביבה בה צמח ההומור היהודי. בתי הכנסת משמשים מאז ומתמיד מרכז להתפתחות החיים היהודיים החברתיים, קהילתיים, דתיים ותרבותיים. חיים אלה, דומים ושונים מקהילה לקהילה, שימשו קרקע לצמיחתו של ההומור היהודי.

הציגו שני דגמים של בתי"כ המתחברים לסיפורי הרשלה וגיחוא כגון: פס, ורשה, טולדו, וילנה, פירנצה, קורסאו, פראג. **ציינו** כי בתי הכנסת משקפים את חיי הקהילה היהודית, ופעמים רבות נותנים לנו נקודת מבט אחרת, על אותם אירועים, כמו ההומור. עמדו על הדומה והשונה בין בתי הכנסת להומור:

- בתי הכנסת העוסקים בחגים (ולכן הם "חגיגיים", תרתי משמע), לעומת ההומור העוסק פעמים רבות ביום יום.
- דרך בתי הכנסת וגם דרך ההומור אנו עדים פעמים רבות למתחים בין הקהילה היהודית ללא יהודית שבקרבה היא חיה.

סכמו: בית הכנסת, כמו הומור, הוא הבבואה, ההשתקפות של החיים היהודיים שהתקיימו בו ובסביבתו. הוא מעיד רבות על יחסי יהודיים-לא יהודיים, ומכאן ניתן על התרבות וההיסטוריה היהודיים בכל קהילה וקהילה. כל אלה השפיעו רבות על התפתחות ההומור, אופיו, נושאו והדמויות הייחודיות לו.

10 דק' - מונולוג הומוריסטי

מונולוג המשקף דרך דמות טיפוסית את הווי החיים בעיירה היהודית ואת היחסים בין היהודים לסביבתם

הזכירו למשתתפים את הרשליה וג'וחא שהזכרנו קודם, כדמויות הקשורות לסיפורים קומיים המאפיינים את הטיפוסים והסביבה בה חיו. דמויות סטריאוטיפיות לתקופתם ולסביבתם. המפגש-מונולוג יתקיים במהלך הפעילות בכל מרחב אפשרי ויתחבר לעשייה שהתרחשה במהלך הביקור. רצוי שהמופע יתקיים בתום הפעילות בגלריה.

לאחר המופע **שאלו:**

- איזו דמות נשקפת מהמונולוג? נסו לדמיין כיצד נראתה, מה לבשה, חבשה? באיזו שפה לדעתכם דיברה?
- במה היא מאפיינת את הזמן והמקום בה חיה? איך נראה המקום בו חיה? הבתים? האם זו עיר גדולה? כפר? עיירה? ממה התפרנסו אנשיה?
- מה ניתן ללמוד מהמופע על החיים היהודיים? עם אילו קשיים לדעתכם נאלצו להתמודד? (מיעוט, חיים עם נוצרים ומוסלמים, רדיפות, גזרות, קשיי פרנסה, חיים בצפיפות, וכד')
- מה לדעתכם, לאור הדיון שניהלנו קודם, הסיבות להתפתחות ההומור בסביבתם? מה היה תפקידו? מנגנון הגנה, הומור עצמי יהודי. (התמודדות עם קשיים, לגלוג על הגוי וכד')

30 דקות) סיכום ועיבוד בכתה : הומור ישראלי - מאחד או מפלג?

1. פעילות סיכום ועיבוד – סרט 'נבסו' 'לולי' ודיון
2. יצירת קומיקס

עכשיו בואו ננסה ללמוד עלינו – על החברה הישראלית. נסתכל על שני מערכוני טלוויזיה ישראלית, אחד ישן יותר ואחד מהשנים האחרונות, וננסה להבין מה הנושאים שאנחנו מנסים לפתור בחברה הישראלית.

צפייה בסרטונים מתוך התערוכה ודיון –

כעת נצפה בשני קטעים קצרים מעולם ההומור הישראלי מתוך התערוכה ונבדוק מהם הנושאים המעסיקים אותנו ועל מה אנו צוחקים.

נתחיל במערכון של חברת לול, ששודר בטלוויזיה הישראלית בשנת 1970. המערכון נקרא "העולים החדשים".

צפייה במערכון לול – "עולים חדשים"

שאלו:

- מה קרה במערכון? (כל גל עלייה צוחק ומלגלג על הגל שלפניו)

- על איזו תופעה חברתית בישראל מצביע המערכון?
- מה מטריד את החברה הישראלית?

20 שנה אחרי העליות הגדולות, אנחנו רואים ששאלת המוצא, השורשים והזרות בארץ עדיין מטרידה את החברה הישראלית.

שאלת דיון:

- האם לדעתכם המערכון הזה מאחד גורמים שונים בחרה הישראלית? או דווקא מפריד?

עכשיו נצפה בסצנה מתוך תכנית טלוויזיה חדשה הרבה יותר – "נבסו". נבסו היא יצירתו של יוסי ואסה, ועלתה לשידור בשנת 2017, כלומר- קרוב ל-50 שנה לאחר המערכון ההוא של לול.

צפייה במערכון מתוך "נבסו"

שאלו:

- מה קרה במערכון? (מפגש בין תרבויות/קהילות/עדות סביב שולחן האוכל)
- מה הסצנה או המשפט הזכורים לכם מהסרטונים? מדוע?
- על איזו תופעה חברתית בישראל מצביע המערכון?
- מה השתנה בין שני המערכונים?

סכמו: שני המערכונים משקפים את סיפורה של החברה הישראלית. הם מציגים את המתחים וההבדלים התרבותיים שהתקיימו בה בעבר ועדיין קיימים כיום. (הדגישו את פער השנים הרבות שבין שני המערכונים). נושאי המערכונים: יחסה של החברה הישראלית לעדות השונות, יחס החברה לעליות בעבר ובהווה, דעות קדומות, סטריאוטיפים, פערים תרבותיים, בקורת חברתית.

לסיכום שאלו:

- מה תפקיד ההומור בחיינו? מה נושאי ההומור המשותפים לנו?
- היכולת לצחוק על עצמך היא סימן לבגרות. מדוע?
- האם יש גבולות לצחוק ולהומור? מה הם?
- איך לדעתכם צריך לנהוג כדי למנוע הומור פוגעני? איך נילחם בו? מה ניתן לעשות וכיצד ניקח אחריות?

הכרנו היום את הרקע להיווצרות הומור יהודי ועל מאפיינים זהותיים שניתן ללמוד באמצעותו על עצמנו. בחנו את ההומור כגורם מאחד יוצר שייכות, אך גם בעל פוטנציאל פוגעני היכול לפגוע וליצור מתחים בקבוצה אליה אנחנו שייכים: משפחה, ביי"ס, קהילה, ישוב, מדינה, עם ועולם. **לסיכום, הומור טוב הוא זה בו אנו צוחקים עם ולא צוחקים על.**

סדנא יצירתית - יצירת קומיקס

מטרת הפעילות היצירתית לאפשר למשתתפים ליצור באופן אישי עם הדימויים בדף שלפניהם סיפור קומי או בדיחה ולהתמודד עם הצורך לשמור על גבולות

- הציגו לתלמידים את הקומיקס המלא, בו ישנה בדיחה יהודית קלאסית וקראו אותו יחדיו.
- הראו להם את שלושת האפשרויות ליצירה:
  - מילוי ה"פאנצ'ליין" בלבד – הבדיחה נשארת אותו דבר, הם יכולים לשנות את השורה האחרונה.
  - מילוי כל הטקסט – דף עם הדימויים בלבד, כאשר הם יכולים להמציא או למלא בדיחה אותה הם מכירים.
  - ציור דף קומיקס חדש לגמרי.
- תנו למשתתפות 10 דקות זמן יצירה (חשוב: אמרו מראש שבדיחות עם גסויות והפרשות הן כמובן חניניות מאוד, מדהימות ומקדמות את התרבות האנושית כולה קדימה, אך אין להן מקום כאן ולא תתנו להן במה בסיכום). העבודה נערכת ביחידים או בזוגות לכל היותר.
- חשוב! מאחר וזמן היצירה קצר בקשו מהם להמשיך את העשייה היצירתית בכתה.

להיות מנהיג

כיתות ה'–ו'

קהל היעד: **כיתות יסודי ה' – ו'**
גיל: **10-12**
משך התכנית: **שעתיים**

התכנית במשפט: עיסוק בשאלות מהו גיבור-מנהיג-מוביל דרך? מהן תכונותיו ובאילו עולמות תוכן קיימים גיבורים? נבדוק מהו הפוטנציאל המנהיגותי הגלום בנו ולאן חשוב לנו לתעל אותו.

על התכנית: אתם מוזמנים לחוויה פורצת דרך! תערוכת "גיבורים": פורצי הדרך של העם היהודי היא המוקד לתכנית 'להיות מנהיג'. מנהיגים וגיבורי תרבות קיימים בכל דור והם משקפים תפיסות עולם וערכים חברתיים בתקופות השונות ובמקומות שונים ומהווים מודל לחיקוי. גיבורים ומנהיגים יכולים להיות אנשים בתחומי המוסיקה, אמנות, קולנוע, ספרות, הגות, מצביאים, מנהיגים פוליטיים וחברתיים, מדענים ואנשי אקדמיה ורפואה, ספורטאים, כוכבי בידור ואופנה ועוד. הם משתנים בהתאם לתקופתם ולערכי החברה בה הם חיים.

זמן	כיתות ה'–ו'
20 דקות	פעילות פתיחה: מיהו מנהיג ומהן תכונותיו? - פאזל גיבורים
10 ד'	מונולוג: דונה גרציה/רוזה לוקסמבורג
45 ד'	מסע בין מנהיגים - סיור בגלריית גיבורים מלווה בדף נבחרת הגיבורים ומדבקות
25 ד'	סיור בגלריית הללויה עם מדבקות בתי כנסת
20 ד'	אני מנהיג? פעילות סיכום ועיבוד – סרט 'גיבורים קטנים' דיון וחלוקת כרזה לבי"ס

חומרים:

- פתיחה: 5 סטים פאזל גיבורים
- סיור: לכל חוליה של 5 משתתפים: דף נבחרת הגיבורים שלנו
- גלריית גיבורים: מדבקות של 19 גיבורים. מדבקה אחת לכל תלמיד לפי בחירה.
- גלריית הללויה: מדבקות של 5 בתי כנסת: אלטנוישול פראג, וילנה ליטא, טלומצקה ורשה, פס מרוקו, טורו ניופורט – 5 מדבקות של כל בית כנסת לפי בחירת הקבוצות.
- מונולוג: דונה גרציה
- פעילות סיכום: 2 קטעי הסרט 'גיבורים קטנים'.
- לכל כיתה: פוסטר להדבקת דפי נבחרת הגיבורים של הקבוצות.

השאלות החשובות בעת ההזמנה:

7. האם ישנם ילדים משולבים בכיתה (על הרצף האוטיסטי או בעלי מוגבלויות)?
8. האם יש למורה מידע שחשוב שאנחנו נדע על בית הספר/השכבה/הכיתה?

מערך התכנית

מטרות פדגוגיות:

ידע:

- ברור מושג המנהיג - גיבור תרבות - דמות מופת ותכונותיו, בעולמות התוכן השונים.
- היכרות עם דמויות מנהיגות ומנהיגים לאורך ההיסטוריה היהודית.

מיומנויות:

- הבחנה בתכונות הומור כבעל יכולת לפגוע או לכלול את האחר, וכיצד להתחיל ולהבחין בין השניים.

חיבור ורלוונטיות לחיי המשתתפים:

- האם אני יכול להיות גיבור? כיצד?

20 דקות) פעילות פתיחה: פאזל גיבורים

- הציגו לקבוצה את ערמת החלקים, וספרו להם כי בתוך ערמה זו מסתתרות 5 דמויות שעליהם להרכיב.
- לאחר הרכבת הפאזלים, יהיו לפניכם 5 דמויות ללא שם. בררו עם הקבוצה ונסו לפענח את הדמויות – התמקדו במשה רבנו, שמחזיק את לוחות הברית. אפשר אולי גם את עדה יונת, שעל צווארה מדליית נובל (מעבר לכך הדמויות מאוד קשות לפיענוח).
- חלקו את הקבוצה לתתי קבוצות – לכל תת-קבוצה דמות אחרת.
- בקשו מתת הקבוצות להפוך את הדימויים – בצידם השני שם הדמות והטקסט שלהם.
- בקשו מהם לקרוא על הדמות ולהציג אותה לפני שאר הקבוצות.
- ערכו דיון פותח על מושג הגבורה:
  - למה דמויות אלו גיבורות או פורצות דרך?
  - מה נראה היום במהלך הביקור?

10 דקות) מונולוג: דונה גרציה/רוזה לוקסמבורג

בעקבות המונולוג, שאלו:

- האם רוזה/דונה מנהיגה? מדוע? מה הופך אותה לכזו? אלו מעשים ואלו תכונות?

45 דקות) סיור בגלריית גיבורים

- **פתיחה על הגלריה** – 150 פורצי ופורצות דרך מרחבי העולם וההיסטוריה של העם היהודי. לעשות תחנה אחת לפתיחה.
- היום אנחנו נעסוק בשאלות של מנהיגות, ואתם תבחרו נבחרת של המנהיגים שלכם.
- מחלקים את דף הנבחרת לכל 4-5 ילדים (סה"כ עד 5 תת-קבוצות בכל קבוצה).

- **הסבירו:** עכשיו כל קבוצה תבנה לאורך הסיור את נבחרת הגיבורים ומנהיגים שלה. אתם תצטרכו להציג את הגיבורים ולהסביר למה בחרתם דווקא אותם ולא אחרים.
- **חלקו:** מדבקה אחת של גיבור לכל משתתף.
- **משימה:** צאו למצוא את הגיבורים שקיבלתם. למדו עליהם בתחנה ועל הטבלטים. אתם צריכים לבחור **רק ארבעה מתוך החמישה** לשים בנבחרת (הדגישו בפניהם ששאר המקומות ימולאו בהמשך) – על איזה תוותרו?
- **שחררו את הקבוצות** – שימו לב שבנוסף לפעילות בתחנות השונות, הקבוצות גם עוסקות במילוי הדף.
- **סיכום:** התאספו בפניה שקטה בגלריה לצורך הצגת הנבחרות. **שאלו:**
  - מדוע בחרתם דווקא אנשים אלו? על מי ויתרתם ולמה?
  - אלו **תכונות** יש לדעתכם לאנשים אלו?
  - אלו **מעשים** מיוחדים עשו אנשים אלו?
  - מה ניתן ללמוד מהנבחרות – אלו תכונות חשובות שיהיו למנהיג?

25 דקות) סיור בגלריית הללויה

- **פתיחה:** הולכים לראות עכשיו גלריה שעוסקת בבתי כנסת. לקשור בין בתי כנסת לקהילה, ובין קהילה – למנהיגים. היום אנחנו הולכים לראות את התגובות של מנהיגים שונים למשברים ודילמות שהיו להם. שימו לב - לא תמיד המנהיגים הללו בחרו נכון. אנחנו ננתח יחד את מה שעשו, וכל קבוצה תבחר שני מנהיגים להוסיף לנבחרת שלה.
- ההדרכה תתמקד בבתי הכנסת והאגדות או הסיפורים ההיסטוריים עליהם, הכוללים משברים ודילמות מנהיגתיות (**3 מתוך הרשימה להלן**):
  - טלומצקה – מכירת החנוכיה וחפצים נוספים עבור הצלת חברי קהילה על ידי רב הקהילה, מוסס שור.
  - אבן דנאן – אי קבלת מגורשי ספרד ואז הכנסתם לקהילה.
  - טורו – הפנייה לנשיא ארה"ב.
  - פראג – המהר"ל והגולם.
- **הדריכו לפחות 3 מתוך ארבעת בתי הכנסת.** עשו הדרכה שכוללת כמובן את המודל והקהילה, ואז ספרו את הסיפור הרלוונטי. בסופו – **נתחו את המנהיג של הקהילה:**
  - האם לדעתכם נהג נכון או לא?
  - אם לא (כמו לכאורה באגדות אבן דנאן ופראג) – מדוע לא? האם אולי גם הכרה בטעות ותיקון דרך חשובים למנהיג?
  - אם נהג נכון (כמו במקרי טלומצקה וטורו) – אלו תכונות היו למנהיגים אלו?
- לאחר שהדרכתם, תנו לקבוצות כמה דקות כדי לבחור את הקהילות הרלוונטיות – 2 בלבד.
- כל קבוצה צריכה לגשת אליכם ולבקש את המדבקות הרלוונטיות.
- לאחר החלוקה לכל הקבוצות, עברו במליאה ביניהן ושאלו אותן על בחירותיהן:
  - מדוע בחרו דווקא במנהיג זה ולא אחר?
  - על מי ויתרו ומדוע?

- **סיכום:** ראינו כאן לא רק את המנהיגים, פורצי הדרך והגיבורות, אלא גם את הקהילה. להחלטות של מנהיגים יש השלכות – ולא תמיד חיוביות. ראינו איך מנהיגה או מנהיג גדול יודעים לא רק לבחור במעשה הנכון, אלא גם לחזור בהם מהחלטה שגויה, ולשנות כיוון במידת הצורך.

30 דקות) סיכום ועיבוד בכיתה

- **הוסיפו כעת עוד מנהיגה או מנהיג שלא ראיתם היום ללוח הנבחרת שלכם:**
  - מדוע הוספתם דווקא אותם?
  - אלו תכונות ומעשים מצדיקים את הוספתם?

- **צפייה ב-2 קטעים מהסרט 'גיבורים קטנים' לפני הצפייה:** הציגו בקצרה את העלילה בסרט וספרו באיזה קטע אנו הולכים לצפות. חשוב לצפות בסרט במלואו כדי שתוכלו להשלים מידע על העלילה לתלמידים. לאחר הצפייה שאלו:

- עם אילו מצבים הדמויות התמודדו? על מה הם התגברו?
- אילו סוגים של מנהיגות ראינו? חיובי/שלילי. במה זה מתבטא?
- כיצד הקטע מהסרט ממחיש תכונות של מנהיג ובאילו אמצעים הודגשו תכונות אלה?
- עם איזו דמות הזדהיתם יותר מכל? מהן התכונות שחשובות לכם בה?

סכמו:

בחנו את משמעות המונחים מנהיג ומנהיגות, מהן התכונות והערכים המלווים אותן וכיצד תכונות אלו מתקיימות בסוגים שונים של גיבורים. בררנו את משמעות הפתגם "אין לך אדם שאין לו שעה" וניסינו לראות כיצד הוא מתקיים ביום שאלו. דרך סיור בגלריות וצפייה בקטעי סרטים בחנו מנהיגים ותכונותיהם, הגדרנו את התכונות והערכים החשובים לנו וניסינו לזהות אילו מהתכונות הללו קיימות בנו ובאיזה אופן. בנוסף, בחנו אנשי שם מהעולם היהודי ובררנו מהם הערכים והתכונות שבזכותם נכנסו לפנתאון הגיבורים.

סכמו את היום בדגש על הבנת מרכיבי האישיות והגורמים הסביבתיים היוצרים מנהיג/גיבור תרבות תוך אזכור דמויות אחדות בעלות שם בהם נגענו. חשוב לציין את העובדה שלעיתים אותן התכונות המאפיינות מנהיג חיובי הן אלה שמייחדות גם את המנהיג השלילי. הכרנו טיפוסים מנהיגות שונים וכעת, נברר האם קיים גם בנו רכיב כזה או אחר העשוי לאפשר את הפיכתנו לאישיות מובילה ומשפיעה בעתיד בתחומי העשייה השונים.

- **מהן התכונות המצויות בכך העשויות לשמש בסיס פוטנציאלי לעשייה משמעותית שלכם בעתיד בתחום מסוים: תרבות, ספורט, פוליטיקה, מדע, חינוך וכד'.**
- **לאור התהליך שעברתם היום במוזיאון, האם תוכלו לזהות בכך תכונה/ות איתה/ן תוכלו בעתיד הקרוב או הרחוק להוביל אנשים וליצור שינוי?**
- **חלקו למורה את הפוסטר, שבו תוכל לשלב את כל הדפים של הקבוצות ותלות בכיתה.**

תכניות חינוכיות

Libertad | Max Yaffe, Mexico City, Mexico

לחטיבה העליונה

מסע אל השורשים

קהל היעד: כתות ו' – ט'

גיל: 11 – 15

משך התכנית: שעתיים (אופציה לשעתיים וחצי)

התכנית במשפט: מה הסיפור שלי? מה החלק של הסיפור שלנו ושל משפחתנו בסיפורו של העם היהודי?

התכנית בפסקה: סיור שורשים במוזיאון בית התפוצות הוא חוויה שנשארת לשנים רבות. המסע החווייתי מציע לתלמידים הזדמנות יוצאת דופן להתחבר למורשת, לתרבות ולמסורת המשפחתית שלהם, לגלות מחדש את זהותם היהודית-ישראלית ולברר את מקומם בעלילה המסתעפת של סיפור העם היהודי.

זמן	כתות ו'-י'
20 דקות	פעילות פתיחה: "רקמה אנושית אחת" - מפת עולם
30 ד'	שורשים מאין ולאן - סיור בגלריית הללויה מלווה בפעילות דרכון
30 ד'	סיור בגלריית ויהי צחוק מלווה בפעילות דרכון
10 ד'	מונולוג: דונה גרציה
30 ד'	פעילות סיכום ועיבוד: 'בעזרת השם' וכלים למחקר
אופציה להארכה 30 ד'	פעילות סיכום ועיבוד: למה שורשים?! - סרט 'תעלומה במכולה הירוקה' ודיון

חומרים:

- פתיחה: מפת עולם
- גלריות הללויה ויהי צחוק: פעילות דרכון + עפרונות
- במהלך הסיור: דמות מונולוג דונה גרציה
- סיכום: משחק 'בעזרת השם'
- אופציה להרחבה בכתה: סרט 'תעלומה במכולה הירוקה' – מקוצר, 10 דקות

השאלות החשובות בעת ההזמנה:

9. האם ישנם ילדים משולבים בכיתה (על הרצף האוטיסטי או בעלי מוגבלויות)?
10. האם יש למורה מידע שחשוב שאנחנו נדע על בית הספר/השכבה/הכיתה?
11. האם התלמידים כותבים עבודת שורשים? באיזה שלב הם? התחלה, אמצע, סוף.

מערך התכנית

מטרות פדגוגיות:

ידע:

- העמקת הידע וההיכרות עם אורחות החיים, המנהגים וסיפורים של היהודים בתפוצות השונות.
- היכרות עם חקר גנאלוגיה ומאגרי המידע של בית התפוצות.

מיומנויות:

- רכישת כלים לחקר השורשים.
- חיפוש מכנים זהותיים משותפים בין כלל הנרטיבים המשפחתיים שלנו.

חיבור ורלוונטיות לחיי המשתתפים:

- איך, מה ולמה לחקור את הסיפור המשפחתי?
- העמקת תחושת השייכות והקשר של התלמיד לעם היהודי ולזהות היהודית-ישראלית שלו
- הבנת המשמעות והחשיבות של חקר השורשים שלנו להמשכיות שלנו כפרטים וכעם.

20 דקות) פעילות פתיחה: מפת עולם

- **הציגו את עצמכם, את המוזיאון והלו"ז להיום:** ספרו לתלמידים על המוזיאון המספר את סיפורו המתמשך של העם היהודי לאורך הדורות. ספרו על מהלך התוכנית המצפה להם: סיור בנושא שורשים והחיבור בין הסיפור האישי וסיפורו של כלל העם היהודי.

פעילות מפת עולם: עושים מעגל

- עורכים סבב שמות ושאלה "מה אתם אוכלים בשישי/מה המאכל האהוב עליכם אצל סבתא וסבא/מאכלים מיוחדים של המשפחה בחגים?"
- פורסים את המפה ושואלים האם הם יודעים מאיפה מגיעים המאכלים השונים שהם דיברו עליהם.
- מדביקים את המאכלים במדינות/אזורים להם הם שייכים (גפילטע פיש: מזרח אירופה, קובה: לבנון וסוריה, קוסקוס: מטוניס ועד מרוקו לאורך צפון אפריקה, עוף ותפוז: מזרח ומרכז אירופה, פלאפל: ישראל ומצרים, מלאווח: תימן, בייגל ולקס: ניו יורק סיטי).
- זה המקום לשאול – איך מאכלים כל כך שונים נוצרים? איך אנחנו מכירים אותם? מה קרה לעם היהודי? איפה יש יהודים היום? **מה עוד מבדיל בין קהילות (מנהגים, לבוש, סידור וכו')?**
- **סכמו:** היום במוזיאון אנחנו נדבר על השורשים שלכם – קל לנו לראות אותם דרך המאכלים שאנחנו אוכלים, אבל היום נחקור ונראה עוד דברים: נחקור על המשפחה שלנו, מאיפה באנו, ונלמד את הסיפור הייחודי והמתמשך של העם היהודי. ע-מ-י-ו-ת!!!

אילנות יוחסין:

- **מחלקים לכל תלמיד "דרכון":** היום נצא למסע ייחודי במוזיאון – מסע שלכם. בדרכון הזה שלכם אתם הולכים לכתוב חלקים מהסיפור שלכם, ובתקווה נגלה היום איך הוא משתקף במוזיאון, ומהדהד דרך ההיסטוריה של העם היהודי כולו.
- **בכפולה השנייה של כל דרכון נמצא אילן יוחסין:** הסבירו לתלמידים (על פי הצורך ורמת הידע שלהם כמובן) מהו אילן יוחסין, ובקשו מהם למלא אותו (הדרכון מגיע רק עד הסבא והסבתא, אז סביר שהם יוכלו למלא את כולו).
- **הדרכון הזה יהווה סוג של מורה דרך למסע שלהם בגלריות המוזיאון.**
- **סכמו:** נצא למסע בעקבות סיפורו של העם היהודי בגלריות המוזיאון. במהלך המסע נלמד על המורשת היהודית, המנהגים, ההיסטוריה והתרבות של יהודי התפוצות, תוך הדגשת החיבור בין הסיפור האישי-משפחתי לבין הסיפור של קהילות יהודיות. המשתתפים יכירו ויתנסו באופן חווייתי בכלים מחקריים כגון סיפורי חפצים, אילנות יוחסין.

10 דקות) מונולוג דונה גרציה

בעקבות המונולוג, שאלו:

- איך גילתה דונה על שורשיה?
- כיצד השפיע ידע זה על חייה?
- מה משותף לגילוי שלה ולעבודת השורשים (חפצים מיוחדים, עדויות וסיפורים משפחתיים)?
- מהו הכלי למחקר בו השתמשנו במפגש זה? עדות אישית, ריאיון, לבוש וכד'.
- מה למדתם על המקום ממנו הגיעה הדמות ורכיבי הסיפור האישי שלה?
- איזה מידע היסטורי נודע לכם על סיפורה האישי והסיפור של העם היהודי?

40 דקות) סיור בגלריית הללויה

- פתיח על הגלריה: הסבירו על הגלריה ועל בתי הכנסת כמרכזי קהילה עד התקופה המודרנית. אנחנו יכולים ללמוד על השורשים שלהם ועל הקהילות היהודיות השונות בארצות המוצא שלהם דרך:
  - בתי כנסת – המשקפים היבטים ייחודיים של כל קהילה.
  - חפצים ייחודיים – בגלריה הזו, כמו בכל מוזיאון, ישנם היבטים משותפים לעבודות השורשים שלהם – אנחנו ולמדים על העולם דרך חפצים.
- **הדריכו 2-3 בתי כנסת מגוונים מבחינת תקופה היסטורית ומוצא.** כתמיד הראו כיצד היבטים חומריים מלמדים אותנו על הקהילה עצמה: קהילה מבוססת, דלת אמצעים, אירועים היסטוריים שהשפיעו על מבנה, מיקום וגורל בית הכנסת: אנטישמיות, מלחמות, פגעי טבע וכד', המצב הדמוגרפי של הקהילה היהודית והשפעתו על גודל בית הכנסת, ריבוי ומיעוט בתי כנסת בקהילה וכד'.
- **פעילות דרכון:** הזמינו את המשתתפים לטייל (בזוגות) בין בתי הכנסת לנסות ולחפש בתי כנסת מארצות מוצאם ולענות על המשימות שבדרכון. **הסתייגו ואמרו כי אין בתי כנסת מכל מדינות העולם – במקרה שאין מהמדינה, שיחפשו בית כנסת מתאים מהאזור.**

○ **חשוב!** עברו בין המשתתפים והקפידו על מילוי הדרכונים, עזרו להם לענות על השאלות ולמצוא בתי כנסת רלוונטיים.

● **כנסו:** את התלמידים לאחר 10 דקות לערך ובקשו מהם לשתף:

○ בבתי הכנסת שמצאו.

○ חפץ מיוחד בגלריה.

○ חפץ מיוחד עליו הם עובדים במסגרת העבודה (אם יש)

● **שאלו:**

○ אלו מוטיבים משותפים היו לבתי הכנסת ולקהילות?

○ מה שונה ביניהם?

○ מהו כלי החקר שפגשתם בגלריית הללויה לשימוש בעבודת החקר שלכם? מחקר מדעי באמצעות

מסמכים, חפצים, תמונות, סרטים, תרשימים, עדויות וכד'.

20 דקות) סיור בגלריית הומור

● **פתיחה:** מה ההומור שלכם ושל משפחתכם? מה מאפיין אותו? מטרת תכנית שורשים לעסוק בחקר המשפחה ומאפייניה. **כמו חפצים ובתי כנסת, אנחנו יכולים ללמוד על אנשים וקהילות דרך ההומור.** אחד המאפיינים הזהותיים של העם היהודי, קהילות ומשפחות הוא הומור וצחוק. בכל קבוצה ובכל משפחה נמצא סיפורים ובדיחות העוברים בה ומייצרים תחושה של שייכות.

● **סיור בגלריית סטריאוטיפים:**

○ לאחר הפתיחה הדריכו מוצג אחד לבחירתכם ושחררו אותם **למשימת הדרכון** (המשימה מתמקדת בתחילתה במטבח, אבל לא מחייבת הדרכה רק שם).

○ **אספו את הרשמים והתשובות:**

▪ קשרו את תשובותיהם, במידת האפשר, לנושאים הקיימים בתערוכה.

▪ האם יש משהו שמשפחות שונות צוחקות עליו?

▪ מה הצחוק יכול ללמד אותנו על אופי המשפחות השונות?

▪ על סמך מה שכתבתם - מה הייתם מוסיפים לתערוכה? אולי חסרים לנו כמה נושאים?

● **סיור בגלריה ההיסטורית (סיינפלד):**

○ התמקדו בחלק הישראלי. הדריכו מוצג ושחררו **למשימת הדרכון**.

○ **אספו את המשתתפים וסכמו:**

▪ על מה ההורים שלכם צוחקים?

▪ מה ההבדל ביניכם להורים?

● **סכמו:** מה למדנו היום על עצמנו דר הומור? מה מצחיק אותנו? מה מטריד אותנו? כיצד תוכלו לשלב זאת בעבודת השורשים שלכם (אולי בדיחה משפחתית? אולי בתיאור בני המשפחה?)

30 דקות) סיכום ועיבוד בכיתה:

- כעת נחקר שמות ונלמד כיצד שם ושם משפחה עשויים לשמש כלי נוסף להפקת מידע משפחתי.
- **חלקו** את המשתתפים לשתי קבוצות. כל קבוצה מקבלת חבילת כרטיסים משני סוגים: כרטיסיות שמות משפחה וכרטיסיות מקור השם ומשמעותו וכן 4 לוחות משחק מרכזים המציינים קטגוריות שונות..
- **בקשו** מהתלמידים ליצור זוגות קלפים תוך מציאת התאמה בין שמות המשפחה למשמעותם ולסווג את שמות המשפחה לקטגוריות לפי הקטגוריות השונות:
  - בדיקת התאמתם של השמות לפירושיהם: בחרו באקראי מספר שמות ובדקו האם התלמידים פתרו נכונה.
  - בדיקת הסיווגים לפי מקצועות, מקומות מוצא, תכונות, כינויים, ראשי תיבות.
  - הוספת שמות ילדי הכיתה לקטגוריות הקיימות ו/או יצירת קטגוריות חדשות.
- **שאלו:**
  - לפי אילו כללים נקבעו שמות המשפחה של היהודים במהלך הדורות?
  - מהם שמות המשפחה הנפוצים ביותר בקרב העם היהודי?
  - איזו מן הקטגוריות היא הנפוצה ביותר בקבוצתכם?
- **פתחו את אתר בית התפוצות** על המקרן, והציגו לפני המשתתפים את מאגרי המידע:
  - **חפשו קהילה אחת** מקהילות הילדים
  - כנסו לסיפורו של **חפץ או מוצג**
  - הראו להם את פונקציית "הסיפור שלי" במסגרתה הם יכולים לשמור מבואות שונות לשימוש בעבודה שלהם.
- **סכמו:** היום למדנו על היבטים שונים ללימוד וחקר של השורשים שלנו: חפצים, בדיחות, קהילות, בתי כנסת. כמעט כל דבר יכול ללמד אותנו עוד על השורשים שלנו, ולהסביר לנו מאיפה באנו, ולאן אנו הולכים.

הרחבה (30 דקות) המכולה הירוקה

- **ספרו בקצרה** לתלמידים שהם עומדים לצפות בקטע קצר בן 13 דקות מתוך סרט שאורכו 50 דקות. אין צורך להכביר במידע על הסרט. הפרטים החסרים יושלמו לאחר הצפייה.
- **שאלו:**
  - מה הדבר הראשון שעולה בדעתכם בהקשר לסרט?
  - מה הניע לדעתכם את יוצר הסרט לצאת למסע בעקבות התמונות שמצא?
  - אילו אירועים היסטוריים ומשפחתיים עולים מתוך הסרט?
  - האם מצאתם נקודות משותפות בין הסיפור שבסרט לסיפור משפחתכם?
  - באילו אמצעים השתמש הבמאי לחקור את זהותם של בני המשפחה? מה הם מקורות המידע שלו? אילו מקורות מידע נוספים אתם מכירים?
  - כיצד מארגן הבחור הצעיר את המידע שצבר על המשפחה?
- **סכמו את התכנית, ומה ניתן לקחת מהסרט ומהתכנית כולה לצורך חקר עבודת השורשים שלהם.**

ויהי צחוק

כיתות ז'-י"ב

קהל יעד: כיתות ז'-י"ב

גיל: 12-18

משך התכנית: שעתיים

התכנית במשפט: תכנית העוסקת בהומור, ודרכו בשאלות אישיות, חברתיות והיסטוריות.

התכנית בפסקה: הומור הוא אמצעי נהדר דרכו לספר את סיפורו הייחודי והמתמשך של העם היהודי - דרך בדיחות, מערכונים וקטעי סטנד אפ השזורים בגלריות המרהיבות. נלמד על חשיבותו של הומור, מה אפשר ללמוד דרכו עלינו, ומהו הגבול בין הומור חיובי לפוגעני.

זמן	כיתות ז'-ט'	כיתות י'-י"ב
20 דקות	פעילות פתיחה: המחזות בדיחות (תיק אביזרים)	סדנת פתיחה בכיתה (30 דקות)
45 ד'	סיור בגלריית ויהי צחוק + פעילות פרח+עיפרון	
25 ד'	סיור בגלריית הללויה	
30 ד'	פעילות סיכום ועיבוד – סדנת קומיקס (בכיתה)	פעילות סיכום ועיבוד – סדנת בדיחות (20 דקות לא בכיתה)

חומרים:

- פעילות פתיחה ז'-ט': כרטיסיות בדיחות + שק אביזרים
- פעילות פתיחה י'-י"ב: 2 סרטונים ממדורת השבט: לול ונבסו.
- בסיור לכל המשתתפים: פעילות "פרח" + עיפרון.
- פעילות סיכום ז'-ט': דפי קומיקס לכל המשתתפים – עברית בלבד. צד אחד: קומיקס מלא, צד שני: שלוש אפשרויות מילוי.
- סדנת סיכום י'-י"ב: דף בדיחות לכל זוג בקבוצה.

3 השאלות החשובות בעת הזמנה:

- האם ישנם ילדים משולבים בכיתה (על הרצף האוטיסטי או בעלי מוגבלויות)?
- האם יש למורה מידע שחשוב שאנחנו נדע על בית הספר/השכבה/הכיתה?
- האם עסקו בנושא השיימינג/בריונות ברשת בעבר?

מערך חינוכי

מטרות פדגוגיות:

ידע:

- חשיפת המשתתפים לתפקידיו החברתיים של הומור (הומור כנובע ממתחים ברמות שונות).
- היכרות עם הומור יהודי מקהילות ותקופות שונות.

מיומנויות:

- הקניית יכולת ראשונית לניתוח של הומור לחשיפת הדילמה החברתית העומדת בבסיסו.

חיבור ורלוונטיות לחיי המשתתפים:

- מה אני (המשתתף) יכול ללמוד על החיים שלי והתרבות בה אני חי מהבדיחות שאני שומע ומספר?
- לימוד על היסטוריה יהודית דרך אמצעי שונה ומהנה יותר.
- פיתוח יכולת לנתח הומור אתו הם באים במגע ביום יום והקניית רבדי משמעות נוספים לתרבות בת זמננו.

(20 ד') סדנת פתיחה ז'-ט': המחזות בדיחות

5 דק' – פתיחה (הצגת המדריכה, הצגת המוזיאון, לוי' להיום, מה המטרות שלנו)

15 דק' – המחזות בדיחות:

- חלקו את כרטיסיות הבדיחות
- שימו במרכז את שק האביזרים
- חלקו את הקבוצה ל-5 תת-קבוצות, תנו לכל אחת כרטיסיה עם בדיחה שעליהם להמחזי.

לאחר ההמחזות שאלו:

- מה הצחיק אותכם? מה לא?

- האם יש בדיחה שלא רשומה כאן שאתם רוצים לספר/להמחזי?

- מה מצחיק אותנו? למה?

סכמו: הומור עושה לקבוצה – חברים, כיתה, בית ספר, חברה, מה שצחוק עושה לנו ביחידים. הומור משחרר לחצים. כלומר – אם נעצור רגע ונסתכל מהם הנושאים שאנחנו צוחקים עליהם, נוכל ללמוד מה מטריד קבוצה בזמן מסוים. אנחנו בסיוור היום הולכים לראות הרבה הומור – בדיחות, מערכונים וכו' – ואנחנו ננסה ללמוד ממנו על עצמנו, על החברה הישראלית ועל העם היהודי.

(30 ד') סדנת פתיחה י'-י"ב בכתה:

5 דק' – פתיחה (הצגת המדריכה, הצגת המוזיאון, לוי' להיום, מה המטרות שלנו)

שאלו: מה לדעתכם תפקיד הצחוק וההומור בחיינו? למה חשוב לצחוק? למה חשוב חוש ההומור? תשובות: פריקת מתחים ולחץ, תחושת שחרור, צחוק מאפשר חידוש חמצן ובכך ריענון החשיבה, יצירתיות, חשיבה מחוץ לקופסא, הנאה, יצירת תקשורת, מנגנון הגנה ועוד.

סכמו: הומור עושה לקבוצה – חברים, כיתה, בית ספר, חברה, מה שצחוק עושה לנו ביחידים. הומור משחרר לחצים. כלומר – אם נעצור רגע ונסתכל מהם הנושאים שאנחנו צוחקים עליהם, נוכל ללמוד מה מטריד קבוצה בזמן מסוים.

5 דקות – הומור יהודי: מה אפשר ללמוד ממנו:

בואו ניקח את הרעיון שניתן ללמוד מהומור על חברה ונפנה אותו לנושא של המוזיאון – העם היהודי. נספר עכשיו בדיחה שתורגמה מידיש, וננסה להבין מה הטריד את מנוחתם של האנשים שיצרו את הבדיחה הזו.

▪ **בדיחה לדוגמא** בה תוכלו להשתמש כדי להציג נושאים הקשורים בעולם היהודי: (סופר ע"י המדריכה קארין)

מוישה החלבן בא לרב העיירה ואמר לו: רב נחמן, אסון, הבן שלי שהיה תלמיד גדול בתורה, התנצר.

אמר לו רב נחמן: אספר לך סוד, גם הבן שלי התנצר.

שאל מוישה החלבן: ומה עשית?

ענה רב נחמן: התפללתי לאלוהים.

שאל מוישה: נו, והוא עזר לך?

ענה רב נחמן: לא

שאל מוישה: למה?

ענה רב נחמן: הוא אמר לי שגם הבן שלו התנצר....

נתחו את הבדיחה ו"פרקו" אותה לנושאים השונים. **שאלו:**

- מה היה לנו בבדיחה, אילו נושאים? עיירה, חלבן, רבי, יהודי, התנצרות, אלוהים, התנצרות, תלמיד, בן סורר.
- על מי ועל מה צוחקת הבדיחה? על החלבן? על הרב? על היהדות?
- מהו "האסון"? האם יש לרב תשובה אליו?
- איזה קושי לדעתכן מבטאת הבדיחה? הבדיחה מייצגת את הקושי אל מול יהודים שמחליטים לעזוב את הזהות היהודית. מתוך הבדיחה אנחנו יכולים להבין שהנושא הזה הטריד (ועדיין מטריד) קהילות יהודיות. בבדיחה, אפילו לאלוהים עצמו אין איך לעזור במקרה זה. אנחנו יכולים ללמוד עד כמה השמירה על הזהות היהודית חשובה לקהילה שיצרה את הבדיחה הזו.

20 דקות – הומור ישראלי: מאחד או מפריד?

עכשיו בואו ננסה ללמוד עלינו – על החברה הישראלית. נסתכל על שני מערכוני טלוויזיה ישראלית, אחד ישן יותר ואחד מהשנים האחרונות, וננסה להבין מה הנושאים שאנחנו מנסים לפתור בחברה הישראלית.

צפייה בסרטונים מתוך התערוכה ודיון –

כעת נצפה בשני קטעים קצרים מעולם ההומור הישראלי מתוך התערוכה ונבדוק מהם הנושאים המעסיקים אותנו ועל מה אנו צוחקים.

נתחיל במערכון של חבורת לול, ששודר בטלוויזיה הישראלית בשנת 1970. המערכון נקרא "עולים החדשים".

צפייה במערכון לול – "עולים חדשים"

שאלו:

- מה קרה במערכון? (כל גל עלייה צוחק ומלגלג על הגל שלפניו)
- על איזו תופעה חברתית בישראל מצביע המערכון?
- מה מטריד את החברה הישראלית?

20 שנה אחרי העליות הגדולות, אנחנו רואים ששאלת המוצא, השורשים והזרות בארץ עדיין מטרידה את החברה הישראלית.

שאלת דיון:

• האם לדעתכם המערכון הזה מאחד גורמים שונים בחרה הישראלית? או דווקא מפריד?
עכשיו נצפה בסצנה מתוך תכנית טלוויזיה חדשה הרבה יותר – "נבסו". נבסו היא יצירתו של יוסי ואסה, ועלתה לשידור בשנת 2017, כלומר- קרוב ל-50 שנה לאחר המערכון ההוא של לול.

צפייה במערכון מתוך "נבסו"

שאלו:

- מה קרה במערכון? (מפגש בין תרבויות/קהילות/עדות סביב שולחן האוכל)
- מה הסצנה או המשפט הזכורים לכם מהסרטונים? מדוע?
- על איזו תופעה חברתית בישראל מצביע המערכון?
- מה השתנה בין שני המערכונים?

שני המערכונים משקפים את סיפורה של החברה הישראלית. הם מציגים את המתחים וההבדלים התרבותיים שהתקיימו בה בעבר ועדיין קיימים כיום. (הדגישו את השנים הרבות בין שני המערכונים). נושאי המערכונים: יחסה של החברה הישראלית לעדות השונות, יחס החברה לעליות בעבר ובהווה, דעות קדומות, סטריאוטיפים, פערים תרבותיים, בקורת חברתית.

סכמו: דרך הומור אנחנו יכולים ללמוד על הבדחן/ית והקבוצה שמספרת את הבדיחה. עכשיו נמשיך את מה שהתחלנו כאן ונראה עוד דוגמאות להומור יהודי בארץ ובעולם, מהשנים האחרונות ולאורך ההיסטוריה, דרך התערוכות שלנו.

70 דקות) סיור במוזיאון:

גלריות "ויהי צחוק":

חלקו לתלמידים את מפת הפרח ועיפרון של תערוכת ההומור והתחילו בשאלה הראשונה ("מדוע הומור חשוב לדעתכם?") כתזכורת לסדנת הפתיחה, סיכומה ומעבר לסיור.

ערכו סיור בתערוכה תוך שימוש במשימות הפרח 2-4 (מאפייני ארוחה משפחתית של הילדים, מה הצחיק אותם ותכנית טלוויזיה אהובה). ניתן ורצוי כמובן לשלב מוצגים שאינם מופיעים במפה.

לסיכום הסיור, ערכו דיון בנוגע לסטריאוטיפים (הגדרה לסטריאוטיפים מופיעה במשימה 5 שבפרח).

- האם ראיתם בתערוכה סטריאוטיפים? באילו מוצגים?
- האם במערכונים שראינו בסדנת הפתיחה היו סטריאוטיפים?
- האם מצאתם מוצג או נושא שיכול לדעתכם להעליב או לפגוע בזולת? מהו? מדוע?
- האם וכיצד יכול הומור לפגוע? מתי הוא יכול לאחות ולעזור?

שאלה למחשבה "לבית": **האם יש בדיחה שאתם מספרים על אדם או קבוצה שיש לה פוטנציאל פוגעני?**
מה אנחנו יכולים ללמוד על עצמנו ועל הקהילה שלנו – חברים/כיתה/בית ספר/יישוב/מדינה מתוך ההומור שלנו?

גלריית הללויה - 30 דקות

הסיוור בגלריית הללויה מציע לנו צורה אחרת לבחון את ההיסטוריה והתרבות היהודית – דרך בתי הכנסת. בתי הכנסת, כמו הומור, נותנים לנו לראות את התנאים בהם התפתח ההומור של הקהילות השונות.

נקודות חיבור :

ברמת המוצגים, המוצגים שני מודלים של בתי"כ המתחברים לסיפורי הרשלה וגיוחא : פס, ורשה, וילנה, פירנצה, קורסאו או פראג.

ברמה התמטית, ניתן להדגיש בבתי הכנסת את יחסי הקהילה היהודית והקהילה שמסביב, נושא העולה רצוא ושוב בהומור (וגם ראינו בבדיחה הראשונה של סדנת הפתיחה, עם הבן המתנצר). בסרטי "זמן יהודי" ניתן להדגיש את הגיוון הרב שבעם היהודי, אותו גיוון שראינו במערכוני "לול" ו"נבסו" שבסדנה.

סדנת סיכום לכתות ז'-ט' : סדנת קומיקס 30 דק'

- הציגו לתלמידים את הקומיקס המלא, בו ישנה בדיחה יהודית קלאסית וקראו אותו יחדיו.
- הראו להם את שלושת האפשרויות ליצירה :
  - מילוי ה"פאנצ'ליין" בלבד – הבדיחה נשארת אותו דבר, הם יכולים לשנות את השורה האחרונה.
  - מילוי כל הטקסט – דף עם הדימויים בלבד, כאשר הם יכולים להמציא או למלא בדיחה אותה הם מכירים.
  - ציור דף קומיקס חדש לגמרי.
- תנו למשתתפות 15 דקות זמן יצירה (חשוב : אמרו מראש שבדיחות עם גסויות והפרשות הן כמובן חניניות מאוד, מדהימות ומקדמות את התרבות האנושית כולה קדימה, אך אין להן מקום כאן ולא תתנו להן במה בסיכום). העבודה נערכת ביחידים או בזוגות לכל היותר.
- כסיכום, אפשרו להם להציג את הבדיחות שלהם. לסיכום היום, הזכירו להם שני נושאים חשובים :
- האם יש בדיחה שאתם מספרים על אדם או קבוצה שיש לה פוטנציאל פוגעני?
- מה למדנו על ההיסטוריה והתרבות היהודית היום? מה אנחנו יכולים ללמוד על עצמנו ועל הקהילה שלנו – חברים/כיתה/בית ספר/יישוב/מדינה מתוך ההומור שלנו?

סדנת סיכום כתות י'-י"ב : ניתוח בדיחות 20 דק'

ההומור והעולם היהודי – ניתוח טקסטים הומוריסטיים

- חלקו את הקבוצה לקבוצות קטנות של 3-4, וחלקו להם את דף הבדיחות מתוך התערוכה.
- תנו לכל המשתתפים כמה דקות לקרוא את הבדיחות השונות.
- חלקו את הבדיחות בין הקבוצות, כאשר כל קבוצה צריכה לענות על השאלות הבאות :
  - מי הם הגיבורים של הבדיחה?
  - על מי צוחקת הבדיחה?
  - איזה מתח או חרדה מייצגת הבדיחה (רמז : חפשו את "האסון" שבבדיחה)?
- ערכו אסיף ותנו לקבוצות השונות להציג בקצרה את ממצאיהם. ערכו דיון מסכם עם השאלות הבאות :
  - על מה (או מי) אנחנו צוחקים?
  - האם כל מה שמצחיק אותנו מצחיק את האחר?

- מה בין הומור ליצירת סטריאוטיפים?
- מה זה מלמד אותנו על הומור על המספר/הקהילה/החברה/הארץ/ התקופה בה הוא נוצר?

ערבות הדדית: שבת אחים ואחיות

כיתות ז'-י"ב

קהל יעד: כיתות ז'-י"ב

גיל: 12-18

משך התכנית: שעתיים

התכנית במשפט: תכנית העוסקת בנושא הערבות ההדדית ועמיות יהודית דרך תערוכות המוזיאון.

התכנית בפסקה: מהו החומר ממנו עשויה קהילה? ממה עשויים מנהיגים? נצא לסיור במוחותיהם ובליבם של קהילות ודמויות משפיעות בעם היהודי, נלמד על ערבות הדדית, תרומה לקהילה ועשייה למען האחר לאורך ההיסטוריה, ומה מקומן בימינו.

זמן	כיתות ז'-ט'	כיתות י'-י"ב
30 דקות	פעילות פתיחה: מפת עולם + דילמות קהילה עם דפי קהילה + עיפרון	
10 ד'	מונולוג פופ אפ: דונה גרציה/רוזה לוקסמבורג	תחילת הסיור
70 ד'	סיור בגלריית הללויה + מבצע משה	
10 ד'	פעילות סיכום ועיבוד – הצגת הקהילות	

חומרים:

- פעילות פתיחה: מפת עולם + חלקי פסיפס
- סיור בגלריה – סט דפי קהילה + קלסרים + עפרונות + דפי כתיבה
- פעילות סיכום: צבעים
- לכל כיתה: פוסטר תצוגה "ערבות הדדית"

3 השאלות החשובות בעת הזמנה:

- האם ישנם ילדים משולבים בכיתה (על הרצף האוטיסטי או בעלי מוגבלויות)?
- האם יש למורה מידע שחשוב שאנחנו נדע על בית הספר/השכבה/הכיתה?
- האם עבדו על נושא ערבות הדדית השנה?

מערך חינוכי

מטרות פדגוגיות:

ידע:

- חשיפת המשתתפים למושג ערבות הדדית ולדילמות של יחידים וקהילות, יהודים ולא-יהודים, לאורך ההיסטוריה של העם היהודי ומדינת ישראל.
- ערבות הדדית – פעולה אקטיבית עבור אדם אחר על בסיס תחושת שייכות לקהילה משותפת.

מיומנויות:

- הקניית יכולת ראשונית לניתוח ודיון ערכי של דילמה מוסרית.

חיבור ורלוונטיות לחיי המשתתפים:

- מהי המשמעות של ערבות הדדית בימינו?
- היכן אני רואה היום בחברה הישראלית מקרים המצריכים ערבות הדדית, וכיצד אני מגיב אליה?
- כיצד עלי להגיב למקרים של דוחק וצורך של יחידים וקבוצות בחברה?

30 ד' סדנת פתיחה: מפת עולם ודילמות קהילה

5 דק' – פתיחה (הצגת המדריכה, הצגת המוזיאון, לוו"ז להיום, מה המטרות שלנו)

10 דק' – פעילות פתיחה: מפת עולם+פסיפס

- עושים מעגל
- עורכים סבב שמות ושאלה: מאיפה הגיעו ההורים/סבים/סבי סבים?
- פורסים את המפה ומבקשים מהילדים להניח חלקי אבנים בארצות המוצא של משפחתם.
- אוקי, אנחנו רואים כאן שהעם היהודי היה, ועודנו, מפוזר על פני העולם. מישהו יודע היכן חיים רוב יהודי העולם? מהן הקהילות היהודיות הגדולות ביותר בעולם?
- היום ננסה להבין את המושג ערבות הדדית – איך יכול להיות שאנשים שהיו פזורים על פני מרחב כזה גדול, כל כך הרבה שנים, רואים קשר בין אחד לשני (ע-מ-יות! ע-מי-יות! ע-מי-יות!).

15 דק' – דילמות קהילה

עכשיו, במקום שאני אוביל אתכם ברחבי המוזיאון ממוצג אחד לאחד, אתם הולכים להיות ראשי קהילה, ולהחליט בעצמכם מה לעשות במקרים שונים:

- חלקו את הקבוצה לתת-קבוצות. כל קבוצה מקבלת קלסר, עם דף קהילה, עיפרון ודף כתיבה.
- אמרו: יש לכם 7 דקות לקרוא את הדילמה, להחליט איך תגיבו ולכתוב נימוקים. בסוף 7 הדקות כל קבוצה תצטרף להציג את המקרה ומה היא החליטה לעשות.
- שחררו את הקבוצה למשימה בחלקים שונים של הלובי/בחוץ. עברו ביניהם וודאו שהם מבינים את ההוראות (ואשכרה עובדים ☺).
- הקבוצות יציגו את העמדות שלהם – אתגרו אותם לגבי עמדותיהם, עודדו את הקבוצה לאתגר גם.

- **לסיכום:** מה זה ערבות הדדית? (ערבות הדדית היא רעיון שנוסח על ידי חז"ל לפני קרוב ל-2000 שנה, לפיו כל יהודי ערב ואחראי לכל יהודי אחר, שקהילה אחראית לכל אחד מחבריה, וכל אחד מחבריה אחראי לקהילה כולה). האם ערבות הדדית נראית לכם חשובה? למה? האם ראינו הדילמות הללו ערבות הדדית?

10 דקות) מונולוג דונה גרציה: ברחבי הגלריות לאורך הסיור

- וודאו הבנה של הדמות:

○ מי הייתה דונה גרציה?

○ מתי היא חיה?

○ מה היה פועלה?

- לאחר וידוא הבנה ויישור קו, ערכו דיון:

○ בפני אלו דילמות עמדה דונה גרציה?

○ האם ישנה ערבות הדדית בסיפורה של דונה גרציה? היכן?

70 ד') סיור בגלריית הללויה ומבצע משה:

- **פתיחה:** אנחנו עכשיו הולכים לגלריית "הללויה", גלריה שמוקדשת לבתי כנסת. אתם הולכים למצוא עכשיו קהילות יהודיות שהתמודדו עם אותן דילמות שאיתן אתן התחלתם להתמודד.

○ **שאלו:** למה בתי כנסת? בתי כנסת כמרכז הקהילה והקיום היהודי לאורך רוב ההיסטוריה.

○ **הדריכו בית כנסת אחד** לבחירתכן (חשוב!) **לא להדריך** אחד מבתי הכנסת של כתבי החידה: פז,

אמסטרדם, ברלין, טורו)

○ **שלח אותם למצוא את בתי הכנסת הנכונים על פי כתב החידה.** בצד השני של הדף שלכם ישנה חידה.

מצאו את בית הכנסת הנכון. קבוצה שחושבת שמצאה צריכה לגשת למדריך. אם היא צודקת – מקבלים

עוד דף עם מידע נוסף, צריכים להכין הצגה של הקהילה, הדילמה, ומה הם עשו באותה הדילמה.

○ סיור מוצגים בהובלת הקבוצה – בין הקבוצות שמציגות את בתי הכנסת.

○ לאחר כל בית כנסת והצגת מוצג ודילמה על ידי תת-קבוצה:

▪ ודאו הבנה

▪ השלימו פרטים חשובים לגבי בית הכנסת והקהילה

▪ עוררו דיון: האם לדעתכם נהגה הקהילה נכון? מדוע? מה אתם הייתם עושים אחרת?

○ **סכמו:** מהי ערבות הדדית? היכן ראינו דוגמאות שלה בגלריה?

- סיור בגלריית "מבצע משה": פתיחה לגלריה.

○ שאלה: האם מבצע משה מהווה דוגמה לערבות הדדית? מדוע?

○ לאחר צפייה ב-2 סרטים דיון:

▪ איך משתקפת החברה הישראלית בסרטים אלו?

▪ האם הסרטים הזכירו לכם איזו דילמה מהגלריה למעלה? כיצד?

▪ האם ישנן דילמות היום של ערבות הדדית בחברה הישראלית?

20 ד') סיכום ועיבוד:

• עיבוד:

- אלו דילמות ראינו כאן?
- אלו ערכים ראינו מתנגשים בדילמות אלו?
- מה זה ערבות הדדית? איך ערבות הדדית באה (או לא באה) לידי ביטוי לאורך השנים בהיסטוריה היהודית?
- האם הייתה דילמה ששיניתם דעתכם לגביה לאורך היום?

• סיכום:

- ערבות הדדית היא פעולה עבור אדם אחר, מתוך תחושת שייכות לקהילה משותפת. הקהילה יכולה להיות קטנה – הכפר, בית הספר, יכולה להיות אזרחי מדינת ישראל, יהדות העולם או כל הגדרה אחרת. ערבות הדדית אינו ערך קל – לעיתים קשה מאוד לפעול על פיו. בתכנית פגשנו מקרים מהחיים בהם יהודים היו צריכים להחליט האם לפעול בעקבות ערכים אלו או לא – ודילמות כאלו ממשיכות וקיימות מסביבנו כל יום גם עכשיו. חשוב שניקח את הרעיונות הללו איתנו לחיי היום יום.

סיורים

I Have Faith In You | Marcos Chaimovik Holmsni, Raanana, Israel

לחייכלי צה"ל

החברה הישראלית – מאחד ומייחד: סיור לצה"ל

תיאור הסיור

החברה הישראלית הינה חברה מגוונת ורבת פנים. נבקר בתערוכות "ויהי צחוק: הומור יהודי מסביב לעולם" ו"הללויה: כינוס, תפילה, לימוד" ודרכן נלמד על המאחד את חלקיה השונים של החברה הישראלית דרך מבט על הומור ישראלי, קהילות יהודיות ברחבי העולם ועוד.

הסיור בשורה אחת בלבד:

סיור בגלריות המוזיאון השונות, שמבקש לדבר על החלקים השונים של החברה הישראלית, עם דגש על המאחד (תוך כמובן הזכרת ייחוד).

אורך הסיור: 90 דקות

מבנה הסיור: "ויהי צחוק: הומור יהודי מסביב לעולם" ו"הללויה: כינוס, תפילה, לימוד", "לוכד ההיסטוריה: דיווד סימור שים" ו-"מבצע משה: 30 שנה אחרי".

מבנה ההדרכה

פתיחה

היום בסיור נסתכל על נקודות שונות בתרבות ובהיסטוריה שלנו – בדיחות ובתי כנסת, מערכונים וקהילות, ודרכן נלמד על המאפיינים הייחודיים שלנו, אבל גם על הדברים שמאחדים רבים מאיתנו בחברה הישראלית.

תערוכת הללויה:

- 2 בתי כנסת מהרשימה להלן

דגשים להדרכה	בית כנסת
זהות אזרחית – סמל הנשר הדו-ראשי (מייחד) זהות דתית – ירושלים (מאחד) השפעות תרבותיות חיצוניות – אומנות ייחודית (מייחד) גלגל המזלות (מאחד)	תקרת חודורוב
סיפור הגולם (מייחד) האגדה על אבני בית המקדש – כמיהה לבית המקדש (מאחד) אדריכלות חיצונית גותית מול סממנים יהודיים פנימיים (מייחד)	אלטנוישול
עיצוב איטלקי בבית כנסת מצרי – השפעות אמנותיות-תרבותיות של אדריכל חיצוני (מייחד) סממנים יהודיים (מאחד) <u>מוצג מקורי לצד הדגם: סידור דו-לשוני עברי-צרפתי –</u> זהות מורכבת של חברי הקהילה – (מאחד ומייחד)	אלכסנדריה
סגנון ישיבה מאפיין לארצות האיסלאם (מייחד ומאחד) ארכיטקטורה מוסלמית/יהודית – חמסות, טורקז (מייחד)	פס, מרוקו

צפייה בסרטון

סרטוני זמן יהודי או רן סלבין

שאלות לצפייה:

- א. איזה סוגי קהילות אנו רואים?
- ב. מה מאחד ומה מייחד את הקהילות? מצאו לי רגע אחד בו קהילות שונות מאוחדות סביב מכנה משותף.
- ג. האם ישנו רגע שעורר את סקרנותכם בסרטון? האם ישנו רגע מיוחד שנגע בכם?

סיכום:

פגשנו קהילות יהודיות שונות וניסינו לעמוד על המאחד והמייחד ביניהם. החברה הישראלית בה אנו חיים היום, מורכבת במידה לא מבוטלת מאותם קהילות שונות שהגיעו לישראל – אשר מצד אחד היו כל אחד מיוחדת וייחודית בדרכה (להדגים באמצעות מה שראינו) ומצד שני היו הן מאוחדות באלמנטים שונים (הכמיהה לירושלים, ערך הרעות שבא לידי ביטוי בכל קהילה ועוד).

שאלה – מישהו מזהה היבט מסוים שפגשנו בתערוכה שבא לידי ביטוי בחיים הישראליים היום?

השילוב בין הזהות המסורתית, האזרחית והתרבותית הוא שילוב שאנו בעצמנו חווים בישראל. אם נחשוב על המותגים שאנו לובשים, המאכלים שאנו אוכלים, המוזיקה שאנו שומעים ועוד – ניוכח בקלות שגם הזהות שלנו מורכבת ומגוונת וזה אחד הדברים שמאפיינים את החברה הישראלית. בשביל לעמוד ביתר שאת על המאחד והמייחד של החברה שלנו, אני רוצה שנמשיך לתערוכה הבאה.

תערוכת "ויהי צחוק: הומור יהודי מסביב לעולם":

כשמדברים על מאחד ומייחד, הביקור שלנו בתערוכת "ויהי צחוק: הומור יהודי מסביב לעולם" מראה לנו לא מאפיינים (למרות שגם נראה הרבה קוסקוס וגפילטע) – אלא כלי. הומור הוא כלי חברתי (לדוגמה - אנחנו צוחקים יותר כשרואים תכנית טלוויזיה ביחד, ולא לבד) שמשמש כדי ליצור גשרים בין הבדלים ודברים מיוחדים. הומור הוא אחד הכלים דרכם אנחנו מייצרים קבוצה (ותחשבו על הומור בטירונות, הומור ביחידה שלכם וכו').

מוצגי חובה:

מוצג	דגשים להדרכה
המטבח	מאכלים שונים ברחבי העולם ואצל משפחות שונות בישראל (מייחד) אוכל כמאחד משפחות וקהילות (מאחד)
פורים	חג שנחגג באותו הזמן בכל העולם על ידי קהילות שונות ומשונות החולקות קסט ומנהגים (מאחד) כל שנה חג הפורים הוא מצע בשביל קהילה לצחוק על הדברים שמעסיקים אותה באותו זמן (מייחד)
הגשש החיזור	דוגמה להומור מאחד: בשנת 1965 האמרגן פשנל לוקח שלושה צעירים שהיו בלהקת ה"תרנגולים", עובד איתם על מופע במשך חודשים ואז עושה "ערב חשיפה". לערב הזה הוא מזמין את האנשים החשובים ביותר בשוק התרבות הישראלי של שנות ה-60: רכזי התרבות של הקיבוצים.

<p>והם לא מבינים מה הקטע. חצי עוזבים באמצע, חצי מוחאים כפיים באופן מנומס אבל לא מזמינים אפילו מופע אחד. בשלב הזה בדרך כלל האמרגן אמור לשחרר את האמנים ואחל להם בהצלחה בהמשך הדרך. אבל פשנל מאמין בגשש החיזור, ועושה דבר שלא יעשה – מכניס את הגששים דרך מרכזי הערים, עיירות הפיתוח, המעברות והמושבים. משם – הם מגיעים למרכז ההומור הישראלי.</p> <p>אז מה קרה? הקיבוצניקים האשכנזים לא הבינו את הגששים ומה הם רוצים מהם. מדוע? כי הגששים מייצגים הומור עדתי 2.0 – איחוד של שפות, קהילות וניבים שונים יחד.</p> <p>אחד מהם רומני שגדל עם יהודים וערבים ביפו. השני מצרי שגדל כילד חוץ בקיבות, והשלישי פרסי שגדל עם ס"טים ("ספרדי טהורי") בירושלים. הם מכירים את ישראל המגוונת מילדות, והם מביאים את הביטויים, הרגישויות והייחוד כדי ליצור הומור ושפה ישראלית חדשה, שמשלבת את כל הקצוות הללו.</p>	
<p>במועדון הסטנד אפ הזה ביקשנו מהקומיקאים המובילים בארץ לספר על הדברים שמשותפים לכולנו, ויצא שהם מדברים על כל הדברים שנגענו בהם בסיוור: העדות שלהם, המשפחה שלהם, החגים שחוגגים יחדיו.</p>	<p>מועדון סטנד אפ</p>

- לאחר הדרכת הגשש לשחרר בחלל הישראלי ל-7 דקות עם המשימה:
  - תמצאו בדיחה או מערכון שמאחדים חלקים שונים בחברה הישראלית

במידת הצורך, ניתן להוסיף להדרכה גם את גלריות לוכד ההיסטוריה: דייוד סימור שים" ו-"מבצע משה: 30 שנה אחרי". בשתייהם יש להדגיש את מוטיב העלייה לארץ.

סיכום:

בתערוכה זו ראינו איך מגיעים לישראל מיליוני יהודים מכל העולם, עם שפות שונות, מנהגים שונים ומאכלים שונים, וצריכים כולם להסתדר ולהקם מדינה. אחד הכלים החשובים באיחוד של החברה הישראלית הוא ההומור – שאיפשר גם להכיר בייחוד של כל קהילה ומוצא, אבל גם, בעזרת העברית המשתופת, כונן שפה ותרבות מאחדת לכולם.

מנהיגות – אז והיום: סיור לצה"ל

תיאור הסיור

במהלך ההיסטוריה היהודית, פעלו דמויות מופת רבות ומגוונות אשר הטביעו חותם משמעותי על עולמנו. בסיוורנו, נתחקה אחר אותם מנהיגים ודמויות מופת – החל מגיבורי התנ"ך, ועד לגיבורי ימינו. במהלך הסיור, נבקש לברר כיצד שינו מנהיגים אלו את העולם בו אנו חיים, וכיצד היוו הללו דוגמא אישית עבור בני-דורם. כמו-כן, נדון כיצד תרם עולם הערכים היהודי לעשייתן של רבים מדמויות מופת אלו.

הסיור בשורה אחת:

סיור ממוקד בגלריית הללויה וגלריית גיבורים, כאשר המוקד המרכזי הוא מנהיגות.

אורך הסיור: 60 דקות

מבנה הסיור: "הללויה – כינוס, לימוד ותפילה" + גיבורים

מבנה

פתיחה

ברוכים הבאים למוזיאון העם היהודי!

בסיוורנו היום, נצא לסיור היסטורי ועכשווי אודות גיבורים ודמויות מופת של העם היהודי.

שאלת פתיחה:

- מיהו בעיניכם דמות המופת הייחודית ביותר בהיסטוריה של העם היהודי?
- מיהו האדם המשפיע ביותר על ההיסטוריה היהודית?

(השאלה הראשונה כללית יותר ומכוונת להשפעה מחוץ ובתוך לעולם ולתרבות היהודית, והשאלה השנייה מכוונת פנימה לתוך ההיסטוריה והתרבות היהודית).

שאלות המשך:

- מה הקריטריון בעיניכם להשפעה?
- כיצד ניתן למדוד השפעה של אדם?

דמויות מופת שונות פעלו והשפיעו על עולמנו בכלל, ועל העולם היהודי בפרט. שאלה מעניינת היא כיצד ליצור השפעה, כיצד להנהיג, וכיצד בכלל מודדים השפעה. בתור אנשים, וכחיילים ומפקדים בפרט, אנו נדרשים למנהיגות והובלה פעמים רבות. איך עושים את זה? איך משנים את המצב? איך יוצרים השפעה? אנחנו נצא לסיור בעקבות דמויות מופת בעולם היהודי – כדי ללמוד מהם, כיצד אנו יכולים ויכולות להיות מנהיגים ומנהיגות.

גלריית גיבורים

לאחר הפתיחה, הציגו דמות גיבור אחד ונתחו את דמותו דרך השאלות ששאלתם בפתיחה. לאחר מכן הסבירו על התערוכה באופן כללי ושלחו את החיילים עם משימה:

- בחרו שני גיבורים שמציגים סוגי גבורה שונים – מה ההבדל בסוגי המנהיגות והגבורה שלהם?

או:

- הסתובבו בגלריה ובחרו את הגיבור/ה שהשפעתו על העולם/העם היהודי/מדינת ישראל היא הרבה ביותר.
לבקש מכל חייל לקרוא באפליקציה/בטאבלט על הגיבור שהוא בחר, כדי שהוא יוכל להציג אותו אחר כך לשאר הקבוצה.
לאחר 10-15 דקות הסתובבות, אספו את החיילים ובררו עם החיילים איזה גיבורים הם בחרו – לתת לשניים-שלושה חיילים להציג את הגיבורים שלהם.

הצעות לגיבורים בהם כדאי להתמקד או לכוון את המשתתפים (אם צריכים זאת)

גיבור	נקודות + שאלות למיקוד
<u>גבורה/מנהיגות צבאית</u> רוזלינד פרנקלין אלי כהן יוסף טרומפלדור דוד המלך	כיצד באה לידי ביטוי הגבורה של גיבור/ה זה? האם סגנונות ההנהגה שלהם היו דומים? מה דומה ומה שונה בין הגיבורים?
<u>גבורה/מנהיגות מדינית-חברתית</u> ד. בן גוריון הרצל פרדה אקלום רוזה לוקסמבורג	מה נדרש ממנהיג חברתי? מה ההבדל בין גבורה 'אזרחית-חברתית' לגבורה צבאית?

גלריית הללויה

פתיחה רגילה לגלריה, ואז כיוון לנושא עם השאלות:

- האם יש מנהיגות גם בקרב קהילה/משפחה?
- כיצד באה לידי ביטוי גבורה בחיי קהילה?

מוצגים ודגשים אודות מנהיגות וגבורה – יש לעבור ב-3 מתחנות אלו

מוצג	נקודות + שאלות למיקוד
דורא ארופוס	אנחנו רואים דוגמא לקהילה שמציירת על קירות בית הכנסת שלה דמויות מופת וסיפורים שונים מהתנ"ך. <ul style="list-style-type: none"> • איזה גיבורים מהתנ"ך מצוירים כאן? • מה המשמעות של הצוירים הללו עבור הקהילה? • מה מסמלות דמויות המופת הללו עבור המתפלל? כיצד הן משפיעות עליו? • האם יש דמויות אחרות מהתנ"ך שהייתם מוסיפים/מחליפים? • איזה גיבורים הייתם אתם שמים?
טלומצקה	<ul style="list-style-type: none"> • מה נדרש ממנהיג קהילה בעתות מצוקה? • האם הפילנתרופית הפגינה גבורה בעיניכם? • אלו תכונות גבורה הגשים הרב?
<u>חאלב – ארס צובא</u>	<u>סיפור הצלת ה'כתר'</u>

<ul style="list-style-type: none"> מה חשיבותו של הספר עבור הקהילה? מה הוא מסמל? האם יש כאן גיבור? מיהו? 	
<p><u>סיפור הגולם</u></p> <p>האם המעשה הזה של המהר"ל יכול להיחשב למעשה מנהיגות ראוי? מה מלמדנו הסיפור על המצב הקיומי של יהודים בתקופה הזו? האם הגולם הוא גיבור? סוג של גיבור על?</p>	<u>אלטנוישול</u>
<p><u>סיפור הצלתו של בית הכנסת ב'ליל הבדולח' בידי קצין המשטרה הגרמני אוטו בלגרט.</u></p> <p>שאלה – מה נדרש מאדם כדי לעמוד כנגד הדעה המקובלת בציבור שלו?</p>	<u>בית הכנסת החדש - ברלין</u>
<p><u>סיפורו של הרמ"א – הרמ"א החל לכתוב בעצמו ספר פסיקה מסכם עוד קודם שידע על ספרו של רבי יוסף קארו (השולחן ערוך). לאחר שנודע לו על ספרו של הרב קארו, גנז את ספרו שלו כדי שלא תרבה מחלוקת בישראל, ולקח את השולחן ערוך של ר' יוסף קארו והוסיף עליו הערות.</u></p> <p>שאלה – מתי מנהיג נדרש לסגת אחורה? האם אי-נקיטת פעולה או ויתור יכולה להיות פעולה מנהיגותית?</p>	<u>קרקוב – הרמ"א</u>
<p><u>שאלות צפייה</u></p> <p>מה תפקידו של מנהיג הקהילה/הרב בבית הכנסת הזה? כיצד נראית 'מנהיגות יהודית' בקהילה הזו? מה זה מלמדנו על העולם היהודי?</p>	בתי כנסת מסביב לעולם – צפייה משותפת בסרטוני 'רן סלבין'

סיכום הסיוור – גיבורים/הללויה

חזרו על דמויות המופת וסיפורי המנהיגות בהם עסקתם בביקור.

שאלות דיון לסיכום

- האם יש סוג מנהיגות אחד?
- מה דומה ומה שונה בין סוגי המנהיגות שפגשנו?

סיכום

ראינו כי שמנהיגות וגבורה באים לידי ביטוי בקרב דמויות ואנשים שונים בהיסטוריה של העם היהודי. כשם שההיסטוריה היהודית מגוונת – כך גם מגוונים גם גילויי המנהיגות והגבורה. ישנה גבורה צבאית מלחמתית, שבאה לידי ביטוי ברגע קצה (כמו רוזלינד פרנקלין, אלי כהן וכ'ו') וישנה מנהיגות יומיומית שבאה לידי ביטוי בתחושת האחריות שלנו לסובב אותנו, ובמחויבות שלנו לתיקונו. כשאנחנו פועלים לתיקון החברה/הקהילה/היחידה שלנו בצבא – אנחנו פועלים מתוך היסטוריה של תחושת שליחות ומנהיגות יהודית לאורך הדורות, ומבטאים במעשינו המשך לגילויי המנהיגות היהודית לאורך הדורות.

START UP NATION: סיור לצה"ל

תיאור הסיור

ישראל היא ה"סטארט-אפ ניישן"! מדינה מלאה בחברות היי-טק, בדור צעיר ששואף לחדש, לפתור בעיות – להמציא את המחר. סטארט-אפ הוא רעיון, פיתרון לבעיה קיימת, שמבקש לצאת עם משאבים מוגבלים ולשנות את העולם. במובן זה, ישראל היא סטארט-אפ ניישן לא רק היום – אלא תמיד הייתה כזו! לבנימין זאב הרצל היה רעיון, חדשני לתקופתו – מדינת לאום לעם היהודי, והוא יצא אל העולם ופעל ללא הפסקה. בסיוור נתחקה אחר התנועה הציונית כיוזמה חדשנית וכפיתוח פורץ דרך.

הסיור בשורה אחת:

סיור בגלריות הללויה, הומור וגיבורים סביב חדשנות בעם היהודי.

אורך הסיור: 90 דקות

מבנה הסיור: "הללויה – כינוס, לימוד ותפילה", "ויהי צחוק: הומור יהודי מסביב לעולם", ו-"גיבורים: פורצי דרך של העם היהודי"

מבנה

פתיחה

לשאל את המשתתפים: מהו סטארט אפ? מה צריך כדי להתחיל סטארט אפ? לאסוף תשובות ולהגיע לסדר הדברים הזה:

בעיה-- { רעיונות -- { פיתרון -- { גיוס משאבים -- { פיתוח מוצר

כל סטארט אפ מתחיל מאיזושהי בעיה. כדי לפתור את הבעיה חושבים על כל מיני רעיונות, ובסופו של דבר בוחרים בפיתרון אחד. אז מתחילים לגייס משאבים ולבנות את המוצר עצמו. בסיוור היום נראה איך החדשנות הישראלית נשענת על היסטוריה ארוכה שבמהלכה נאלצו היהודים לחשב מסלול מחדש כדי לשמור על הזהות היהודית בעולם שהשתנה במהרה. היכולת הזו גרמה לחדשנות להיות חלק מהקוד התרבותי שלנו.

הללויה – 40 דקות

מקדש מעט - התחנה הראשונה שלנו היא בית המקדש, או יותר נכון – חורבנו. מה היה בית המקדש עבור היהודים? בית המקדש היה המרכז הפוליטי, הכלכלי והרוחני של העם היהודי. עם חורבנו היהודים צריכים לנסות ולהבין אך לשמור על עם בלי הנקודה הארכמדית שלו – בלי המרכז אליו עלה כל העם לרגל שלוש פעמים בשנה.

אז הבעיה ברורה ועמוקה – איך לשמור על העם היהודי בלי מרכז פוליטי ורוחני. כל מיני רעיונות עולים לאוויר, אבל בסופו של דבר פיתרון אחד מנצח, והוא נמצא בגלריה מאחורנו – בית הכנסת והקהילה היהודית. בית כנסת הוא מבנה אדפטבילי ואגילי – הוא גמיש. אפשר להקים אותו בכל מקום, עם משאבים מאוד קטנים. מה צריך על פי ההלכה היהודית בשביל בית כנסת? ספר תורה, חדר, ומניין. כלומר, צריך מקום כלשהו, צריך את הטקסט הבסיסי, וצריך קהילה – ל-10 גברים יש משפחות, והם הגרעין.

המבנה הזה, הגמיש כל כך, מאפשר ליהודים להתפזר ברחבי העולם אבל לשמור על יסודות מאחדים של זהות – טקסט, חגים, מנהגים, תפילה, שפה. כל בית כנסת מייצג בו זמנית גומרים מאחדים ואת הייחוד של כל קהילה.

- יוצאים לסיור בשלושה בתי כנסת מגוונים (ספרדי/אשכנזי, עולם חדש/עולם ישן וכו'). בחירת בתי הכנסת לשיקול המדריכה כל עוד היא מגוונת.
- **בית כנסת מסכם לגלריה – בית כנסת מודרני** (כלומר, לאחר האמנסיפציה באמצע המאה ה-19 לערך): ברלין, טלומצקה, פירנצה, אלקינס פארק.

מדריכים על בית הכנסת ומסכמים :

מה קורה עם המודרנה? אירופה אומרת ליהודים שהם לא חייבים להיות בקהילה יותר. כלומר – המודל ששירת אותם נאמנה בערך 1700 שנה כבר לא רלוונטי. שוב צריכים היהודים "לחשב מסלול מחדש" על מנת לשמור על זהות יהודית. מגוון הזהויות היהודיות שאנחנו מכירים היום נובעות מהמפגש עם המודרנה: אורתודוקסים, רפורמים, קונסרבטיבים, אנשים הנוטשים את היהדות ואנשים המתעקשים להישאר איתה.

עיתונאי מתבולל אחד מוינה מזהה גם הוא בעיה. בעת ביקורו במשפט דרייפוס הוא מבין שגם אם היהודים ינטשו את הזהות היהודית, אירופה, לפחות האליטות של אירופה, לא יתנו ליהודים להיכנס באופן מלא למדינה כפי שהאמנסיפציה הבטיחה. אותו עיתונאי הוא כמובן בנימין זאב הרצל, אולי הסטארט-אפיסט בהא הידיעה של העם היהודי המודרני. אז דיברנו על סטארט אפ – מה השלבים?

בעיה – חוסר הקבלה של היהודים לאירופה למרות האמנסיפציה

רעיונות – להרצל יש הרבה רעיונות, כמו למשל לנצר את כל היהודים. הרצל הוא לא מסורתי גדול, הוא פרגמטיסט. בסופו של דבר הוא מחליט על –

פיתרון – מדינה ליהודים. ואז הוא מתחיל –

גיוס משאבים – הוא פונה לממשלות וגופים פרטיים ומתחיל לגייס כסף, השפעה פוליטית וכו'. הוא גם מתחיל

פיתוח מוצר – הוא מקים את הקונגרס הציוני, הוא מקים את בנק לאומי – הוא מקים מוסדות שלפני יותר ממאה שנה ישרתו את המדינה שתקום.

היום אנחנו נמצאים בתוך הרעיון של הרצל, בתוך פרויקט היזמות שלו, שכמו בית הכנסת בזמנו וכמו פתרונות אחרים בא לענות על צורך שעלה לעם היהודי.

עכשיו בואו נראה מה קרה עם הקמת מדינת ישראל...

"ויהי צחוק – הומור יהודי מסביב לעולם" – 30 דקות

• חלק זה של הסיור מתמקד במוצגי הומור ישראלי שבתערוכה.

• פתיחה להומור כמייצג מתחים חברתיים.

עם הקמת המדינה מגיעים לכאן אותן קהילות שונות עליהן דיברנו בגלריה הקודמת, וכולם אמורים להסתדר האחד עם השני – עירקים, פולנים, מצרים, יקים, מרוקאים, אמריקאים ועוד ועוד. אבל – לא קל להסתדר, ולכן נולד בישראל סוג הומור יהודי חדש, שלא היה קיים לפני כן – ההומור העדתי. ההומור העדתי מבקש לאחד את הקהילות השונות שהגיעו לארץ יחד.

- לשחרר ל-10 דקות לגלריה. לבקש למצוא דוגמאות להומור ישראלי שמאחד ומביא יחדיו חלקים שונים בחברה הישראלית.

- להיפגש ליד מדורת השבט, לערוך אסיף על הדוגמאות השונות שהחייילים מביאים, ולערוך צפייה מסכמת במערכון של "נבסו".

"גיבורים – פורצי הדרך של העם היהודי" – 20 דקות

בגלריה זו המוזיאון מבקש לייצג את ההיסטוריה של העם היהודי באופן חדשני.

- משימה: למצוא פורץ/ת דרך מהגלריה, ללמוד עליה באינטרנט (מגיעים לזה דרך הטלפון) ולהציג כיצד היא הובילה שינוי בעולם.
  - אסיף של דוגמאות.
- סיכום: לאורך הסיור ראינו כיצד העם היהודי היה צריך לחשב מסלול מחדש לאורך ההיסטוריה כדי לשמור על זהותו הייחודית. ראינו איך מושג הקהילה נולד, ואיך הרעיון למדינת היהודים נולד ומתגשם. עכשיו נשאלת השאלה מה צופן העתיד שלנו, ולאן אנחנו ניקח אותו.

החברה הישראלית - בראי ההומור: סיור לצה"ל

תיאור הסיור

מבט על החברה הישראלית, ההיסטוריה שלה ואיפה היא היום דרך תערוכת "ויהי צחוק: הומור יהודי מסביב לעולם". הזדמנות ללמוד על מאפייני הייחודיים של מדינת ישראל, העלויות והחברה הישראלית היום דרך בדיחות, מערכונים ומיצגים אינטראקטיביים.

אורך הסיור: 60 דקות

מבנה הסיור: "ויהי צחוק: הומור יהודי מסביב לעולם" ו-"גיבורים".

מבנה הדרכה

פתיחה

ברוכים הבאים למוזיאון העם היהודי!

נערוך היום סיור ממוקד בגלריות הומור יהודי, בו ננסה לברר – מה ההומור מלמד על קהילה וחברה? מה הוא מספר על העם היהודי, על החברה הישראלית, עלינו? ננסה לברר – האם הומור הוא דבר מאחד או מפריד?

*למדריך/ה – להלן פירוט נקודות ודגשים לשתי הגלריות השונות. אין זה משנה היכן מתחילים, את הפתיחה הכללית ניתן לערוך בכל מקום.

גלריית הארכיטיפים

בואו נבדוק מה הומור מלמד על חברה, נצפה ביחד בשניים/שלושה מערכונים.

צפייה משותפת במערכונים בכניסה לגלריית הארכיטיפים

שאלות:

- מה מצחיק במערכון?
- על מי צוחקים?
- האם זה הומור ישראלי/הומור יהודי?
- איזה מאפיינים ישראליים/יהודיים/אחרים באים לידי ביטוי במערכון? במידה וצפינו במערכון אחד מהתפוצות ואחד מישראל, נשאל:
- מה ההבדל בין הומור ישראלי להומור יהודי מהתפוצות?

סיכום ביניים

אנחנו רואים שהומור משקף את דמותה של החברה/הקהילה, והוא נוגע בנקודות מרכזיות ביותר בזהות של חברה מסוימת (להדגים באמצעות המערכונים שראינו). למעשה, נראה שהומור זה דבר מאוד רציני – הוא מתעסק בשאלות שהכי חשובות לנו כחברה – הזהות שלנו, ההגדרה העצמית, הדילמות והקשיים.

תחנות אופציונליות – מוקדים ודגשים

נושאים להדגשה	מוצג
הומור יהודי כמשקף את הקהילה היהודית	חלם/מקידה – העיירה היהודית
'חלמאות' – הומור כמשקף את החסרונות של הקיום היהודי הגלותי.	

<p><u>האם ההומור הזה עדיין מצחיק אותנו? אם כן – למה? אם לא – למה?</u></p>	
<p><u>הבדיחה על הרשליה והכרכרה (מוצגת כתובה בגלריה)</u></p> <p>”שני יהודים נסעו בעגלה בדרך צרה. פתאום ראו שני אבנים גדולות חוסמות את הדרך. עצרו היהודים והתחילו להתדיין ביניהם מה לעשות והדרך חסומה!” עוד הם יושבים ולמקום הגיעה עגלה ובה שני גויים. ירדו הגויים מן העגלה, הפשילו שרוולים, סילקו את האבנים ופינו את הדרך. אמר יהודי אחד לשני: תראה שכל של גויים: תמיד בכוח.”</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>איזה מערכת יחסים בין היהודים לעולם הסובב אותם משקפת הבדיחה?</u> • <u>האם היא מצחיקה אותנו היום?</u> • <u>מה השתנה בקיום של העם היהודי מאז שנוצרה הבדיחה הזו?</u> (יש לנו מדינה עצמאית, צבא, אנחנו לא תלויים בסמכות של אחרים וכו') 	<p>פנקסי דרויאנוב – ספר הבדיחה והחידוד</p>
<p>תרבויות שונות המשתקפות בבית, דמות האם היהודייה כעמוד שדרה מרכזי בחייה של הקהילה היהודית.</p>	<p>יישידע מאמע</p>

‘הומור מסביב לעולם’

פתיחה: ארץ נהדרת

את מי אנחנו מזהים כאן בתמונה? (לובה – בכיכובו של טל פרידמן, ראובן ואסתי – ערן זרחוביץ' וליאת הר-לב).
נשאל:

- על מי צוחקים כאן?
- האם מי שכתב את המערכונים מזדהים עם הדמויות?
האם התסריטאים הם רוסיים שעבדו כקופאים או חוזרים בתשובה?
- מה זה מלמד אותנו על ההומור הישראלי?
ההומור הישראלי מראשית דרכו מתעסק בשאלה החשובה ביותר לקיום הלאומי – ‘מי אנחנו’ – מיהו הישראלי? איך הוא נראה? מה הוא לובש? ניתן לומר כי שלושת הדמויות הללו מציגות התמודדות מסוימת עם השאלה הזו. אנחנו רואים שההומור הישראלי מתעסק באופן אינטנסיבי בשונות ובגיוון של החברה הישראלית – על עדותיה, אמונותיה, זהויותיה הפוליטיות, הדתיות וכו’. הומור הישראלי משקף את היותה של מדינת ישראל מדינת קיבוץ גלויות. עניין זה מעלה מספר שאלות:

- למי ועל מי מותר לנו לצחוק?
- האם זה בכלל הומור יהודי לדעתכם?

תחנות אופציונליות – מוקדים ודגשים

<u>נושאים למיקוד</u>	<u>תחנה</u>
<p>הגשמים היו פורצי דרך בתרבות הישראלית – הרכב קומי שפעל 37 שנים וצחק על ההחברה הישראלית לגווניה. הגשמים עצמם משקפים את הגיוון של החברה הישראלית: גברי בנאי (בן למשפחת בנאי הפרסית, שגדל בשכונת מחנה יהודה בירושלים), שייקה לוי (שנולד במצרים, וגדל כילד חוץ בקיבוץ) ופולי (ישראל</p>	<p><u>הגשש החיזור</u></p>

<p>פוליאקוב שגדל ביפו להורים לאשכנזים, בתוך שכונת עולים). כל אחד מהם הביא גוון ישראלי אחר, וביחד הם יצרו שפת הומור ישראלית ייחודית.</p> <p>"העולם מצחיק אז צוחקים" – הגששים צחקו על המציאות בה הם חיים אך גם הוסיפו מעולמם שלהם למציאות – הם המציאו את השפה היגששית וביטויים ואמירות שלהם נחשבים כנכס צאן ברזל בתרבות הפולקלור הישראלית.</p>	
<p><u>שאלות לצפיה:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • מה הצחיק אותנו? • האם הנושאים היו דומים? • מה היה שונה בין הקומיקאים? • (עדות, מגדר, שפת גוף) • האם הומור עדתי הוא דבר חיובי או שלילי? 	<p><u>פינת הסטנדאפ</u> <u>ההולגרמי</u></p>
<p>כיצד 'גבעת חלפון' משקפת הומור צבאי? האם הצבא המשתקף ב'גבעת חלפון' הוא הצבא שלנו היום? מה נשאר אותו דבר ומה השתנה? <u>*להדגיש את הגששים כמייצגים של גוונים שונים בחברה הישראלית.</u></p>	<p><u>גבעת חלפון</u></p>

סיכום הגלריה – צפייה משותפת בנבסו

שאלות לצפיה:

- מה נושא המערכון? על מה צוחקים כאן?
- מה המערכון מלמד אותנו על החברה הישראלית?

עיבוד הסרטון

יוסי ואסה מייצר סדרה קומית שעוסקת בפערי התרבויות הקיימים בחברה הישראלית. ייחודיותה ויופיה של הסדרה בא לידי ביטוי ביכולת להושיב את הקבוצות השונות סביב שולחן אחד. אין כאן חזק שצוחק על החלש, אלא יש משפחה מגוונת שיושבת יחד סביב אותו השולחן, וצוחקת אחת על השנייה. אף אחד לא יוצא 'נקי' בסרטון – כל קהילה מקבלת 'בדיחה' משלה, שמשקפת כאמור הבדלי תרבויות בין הקבוצות.

ראינו שהומור הוא כלי המשמש את החברה כדי להתמודד עם סוגיות מורכבות הקיימות בה, לפרוק מתח ולעצב את עצמה. ההומור מספר לנו את סיפורה הייחודי של החברה הישראלית. הומור ככלי מאחד.

גיבורים: סיכון

עכשיו נעשה מבט אחר על העולם היהודי – דרך תערוכה קלילה יותר המיועדת למשפחות. משימות לגלריה:

- למצוא דמות מעוררת השראה ולהציג אותה בצוותים של 5
- לבחור את "חמשת הטובים ביותר" בקבוצות של 3

ערכו אסיף למשימה

סיכום:

היום הסתכלנו על החברה הישראלית והעם היהודי בזווית שונה – דרך הומור. מצד אחד, זה יכול להיות יותר נעים וכיף, אבל גם ראינו שהומור, בסופו של דבר, הוא נושא רציני ביותר, שאם בוחנים אותו מעלה תובנות עמוקות על איפה שאנחנו חיים.